

B

III

ПЕРЛИНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ

ВІЛЬЯМ ШЕКСПІР

СОНЕТИ

*Переклад з англійської
Дмитра Паламарчука*

ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖЕЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО». КИЇВ — 1966

И(АНГЛ.)
III41

Вступна стаття
Б. Буяльського

КИЇВСЬКА КНИЖКОВА ФАБРИКА «ЖОВТЕНЬ»

7-4-4
529-66

ТАЄМНИЦЯ ШЕКСПІРОВИХ СОНЕТІВ

Шекспір, майже як і Гомер,— один з найлегендарніших поетів світу. Таємничістю, загадковістю вимережана також слава його сонетів. Ця таємничість завдячує передусім крайній убогості документальних свідчень про життя і творчість великого поета, а також педантизмові його дослідників та коментаторів або їхнім нахилам до сенсації.

Шекспірові сонети викликали і викликають загальний захват. Ще за якихось десять років до їх першого повного видання, здійсненого Торпом у 1609 році, друкуються схвальні відгуки про них. Мабуть (так твердять біографи), Шекспір декламував їх у палаці схильного до меценатства вельможі Саутгемптона, де зосереджувались найобдарованіші митці. І, таким чином, окремі цінителі поезії познайомилися з ними перед тим, як вони були опубліковані.

Із 154 сонетів Шекспіра вимальовувалась в уяві читачів (і особливо коментаторів) пікантна ситуація. Зачарований своїм юним другом, автор присвячує йому цілий цикл сонетів, сповнених почуття неземної ніжності й злагоди. В другому циклі їх постає образ коханої поета — «смутлявої

леді», яка не може похизуватись ані красою, ані вірністю в коханні. Вона зраджує поета з його юним другом... .

Кому адресує Шекспір свої сонети? Що відомо про об'єкти його сонетних звертань?

Відсутність документальних даних, загадкова посвята, що передувала «Сонетам», виданим у 1609 р., і загальна атмосфера таємничості навколо ймення Шекспіра — все це збуджувало і підстєбувало ласих на здогади та гіпотези коментаторів. Вони й розкрояли сонети Шекспіра на згадані цикли: один — присвячений другові поета, другий — де оспівано «смугляву леді».

Сумнівність такого різкого поділу незаперечна. Серед Шекспірових сонетів є такі, де рід об'єкта звертання неможливо визначити точно, бо в англійській мові прикметники не мають родових закінчень.

Серед імен претендентів на почесне звання юного друга поета найчастіше згадувано лордів Пембрука та Саутгемптона.

Прихильники і пембруківської і саутгемптонівської версій намагалися вхопитись за найдрібніші натяки, щоб використати їх як аргументи для доказів своїх здогадок. У обох претендентів були деякі спільні риси, на які немовбито вказують сонети. І Пембрук, і Саутгемптон — аристократи, придворні королеви Єлизавети. Обидва молодші за Шекспіра (перший на 16, другий

на 9 років). Обое відзначалися привабливою зовнішністю, були героями любовних інтриг скандального характеру, і вдача як одного, так і другого немовби відповідає вдачі опоетизованого Шекспіром друга.

Пембруківці здебільшого підкреслюють, ніби загадка присвята, що починається словами «єдиному, кому завдячують своєю появою наступні сонети, мр. W. H...», містить у собі натяк саме на Пембрука, який до вшанування графським титулом (це сталося у 1601 році по смерті його батька) іменувався Вільям Герберт.

Пембруківці звертають також увагу на другий рядок першого сонета, де слово «Rose» у виданні 1609 року набране курсивом, і намагаються переконати (себе й інших), що й тут затаївся натяк саме на графа Пембрука, придворний титул якого обважнювався додатком: «Lord Ros of Kendal».

Послідовники саутгемптонівської версії нагадують, що пристрасний amator театру Саутгемптон був покровителем Шекспіра. Саме йому присвятив поет свої поеми «Венера та Адоніс» (1593) та «Лукреція» (1594). На цій підставі й доходять висновку, що лиш йому адресовані «Сонети». А щодо ініціалів W. H., які наводяться в присвяті, то вони, мовляв, або можуть не стосуватися об'єкта сонетних звертань, або, якщо й стосуються, то являють собою умисне переставлені

ініціали Саутгемптона, наймення якого Henry Wriothesley.

Пембруківці стояли на тому, що «смуглява леді сонетів» це придворна дама королеви Єлизавети — Мері Фіттон, з якою у Пембрука був тасмний роман. А їх супротивники намагалися переконати, що таке припущення заперечується змістом 152 сонета. В ньому фігурує заміжня «смуглява леді», тоді як Мері Фіттон у той час, коли створювалися «Сонети», була неодружена. Чи не найгостріше обговорювався прихильниками обох версій 144 сонет. Вперше його було надруковано (як і сонет 138) у виданому Вільямом Джаггардом збірнику «Пристрасний прочанин». Цей збірник, що являв собою «піратське видання», з'явився в 1599 році. Прихильники пембруківської версії вичитують у 144 сонеті відтворення тасмної змови Вільяма Герберта з Мері Фіттон, тоді як «антипембруківці» на основі документальних даних переконують, що Мері Фіттон і Вільям Герберт познайомилися тільки 1600 року. Існувала, нарешті, ще одна гіпотеза, згідно з якою Шекспір присвятив сонети не комусь, а собі. Таке твердження ґрунтується на тому, що літери W. H. можуть означати «Вільям собі». Згадані факти можуть лише служити одним із доказів того, що спроби знайти прямі біографічні аналогії до сюжетних колізій Шекспірових сонетів марні, а вимучені на цей кшталт здогади

облудні. Справедливу думку з цього приводу висловлює Анікст: «...розшук осіб, про яких згадується в сонетах, має в своїй основі натуралістичний погляд на природу мистецтва»¹.

Звичайні зіставлення сонетів Шекспіра з сонетами інших авторів дають підставу для висновку, що Шекспір перебував у полоні літературних традицій, образів і тем, а найголовніші ситуації «Сонетів» стилізовані в дусі мотивів, що бриніли в поезіях його попередників та сучасників.

Чужого на дух епохи Шекспіра полонили теми та ідеї Ренесансу. Розробляючи тему кохання та дружби, Шекспір переймає від італійських гуманістів ту концепцію любові, яка склалася на основі вчення давньогрецького філософа Платона і суть якої зводиться до того, що любов — не стільки форма взаємин між особами різних статей, скільки форма найідеальніших взаємин між людьми взагалі. Виходячи з такої засади, гуманісти-неоплатоніки ставили чоловічу дружбу понад кохання до жінки: дружба чистіша і світліша, ніж кохання, бо вона не засліплюється хтивістю, інстинктом почуттєвих насолод і втіх.

¹ Див.: Уильям Шекспир, Полное собрание сочинений в 8 томах, т. 8, М., «Искусство», 1960, стор. 582.

Саме такий платонічний характер дружби вимальовується в Шекспірових сонетах про розлуку (24; 44—47; 50; 51). До речі, прославляючи свого юного друга, Шекспір продовжував традицію, яка має глибоке коріння. Як відомо, ще давньогрецький поет Феогнід уславив поетичним словом образ свого молодого друга Кірна — сина аристократа Поліпая.

У перших 19 сонетах Шекспір оспівує дивовижно вродливого юнака і наполегливо радить йому (особливо в сонетах 7, 13, 14) одружитися й мати сина, щоб продовжити в ньому себе, свою красу:

Квіт правди і краси цвістиме спільно,
Як по тобі нащадок твій зросте (14).

Фізична і духовна краса Шекспірового друга оспівана з неабиякою вишуканістю (в дусі сонетних звертань, які стали традиційними): зовнішність Адоніса і Гелени меркне перед його вродою (сон. 53). Він є натхненником поета, його музою (сон. 78).

Та ось серед пишномовної риторики піднесеного захоплення звучить мотив гіркотного розчарування й докору. З 41 сонета довідуємось про подвійну зраду друга: він зійшовся з коханою поета. Та йому поет прощає це зухвальство, бо дружба, врешті, дорожча за кохання. Дружба просвітлює ум і очищає душу, кохання ж затуманює розум, п'янить, одурманює.

Сліпа любов затьмарила мій зір,
І те, що бачу,— вже мені незримо...

Такими словами починається 137 сонет і закінчується ще тяжчим акордом:

Я правди вже не бачу довгі дні,
І душу облягла чума брехні.

Любов «смуглявої леді», вторгаючись в ідеальні взаємини між ним та його другом, викликає у поета важкі настрої.

Третьою дійовою особою сонетів є образ поета. Сучасні дослідники відмовляються від «прямого ототожнення ліричного героя «Сонетів» з самим Шекспіром» (Авікст). Справді, ліричний герой сонетів, до образу якого «ввійшло немало особистого»,— це «не автопортрет, а художній образ людини, такої ж життєво правдивої і реальної, як образи героїв Шекспірових драм».

Ліричний герой сонетів, спочатку наївний і м'якосердий, поступово мужніє і загартовується, чинячи опір суспільній гидоті й моральному здираванню, які доводять його інколи до відчаю (що знайшло відбиток у сонетах 66, 121 та інших).

Розшуки об'єктів звертань у «Сонетах» — марна річ.

Ніщо не зобов'язувало Шекспіра до точності у відтворенні реальних особливостей конкретно взятих осіб. Навпаки, він, як митець, не міг не

скористатися правом на художній домисел чи вимисел.

Немає ніякої змоги чітко відмежувати сонети, присвячені другові поета, від сонетів, де фігурує «смуглява леді». Серед перших 127 сонетів є такі, що радше адресовані дамі, аніж джентльменові. В обох згаданих групах є сонети, де рід об'єкта звертань визначити неможливо, і в таких випадках перекладачі покладаються лише на своє чуття. А є й такі, де об'єкт звертання відсутній зовсім.

Сонетні традиції, в полоні яких був Шекспір, поклали значний відбиток на характер створення образів усіх трьох героїв, що фігурують у його сонетах.

Переважну більшість своїх сонетів Шекспір (як твердять дослідники) створює в період від 1592 по 1598 рік. Саме в ці роки одна за одною виходять в Англії сонетні збірки відомих тоді англійських поетів, таких як Самюел Дензел, Томас Уотсон, Барнебі Барнс, Томас Лодж, Джайлз Флетчер, Генрі Констебл, Вільям Персі, Майкл Драйтон, Едмунд Спенсер, Річард Барнфілд, Бартоломью Гріффін, Вільям Сміт, Генрі Лок, Роберт Тофт, Ніколас Бретон. Деякі з них опублікували навіть по дві збірки. У той же період

вийшли ще два сонетні збірники анонімних авторів. В жодній країні не скупчувалось одночасно такої кількості сонетистів. Складається враження, що Альбіон став тоді сонетним цехом. Шекспір у галузі творення сонетів з успіхом змагається з найобдарованішими своїми сучасниками.

Як поетична форма сонет з'являється, очевидно, в XIII ст. у провансальських трубадурів. Але світовою славою своєю він зобов'язаний італійському поетові-гуманістові Франческо Петрарці (1304—1374), який після Гвідо Кавальканті і Данте Аліґ'єрі був третім відомим сонетистом в Італії.

Класичний італійський сонет складається з двох катренів та двох терцетів. Катрени мають дві рими — перехресні (АБАВ) або охоплюючі (АББА). Терцети — здебільшого три (рідше дві) рими, розташовані таким чином: ВВГ ДГД або ВВГ ДДГ. Повторення слів (крім службових) у сонеті не допускається. Класичний розмір сонета — одинадцятискладовий вірш (у нас — п'ятистопний ямб). Відбиваючи переважно «конфлікт чуття» (І. Франко), сонет не позбавлений драматичного напруження. В першому катрені тема намічається, в другому розгортається і загостріюється, а в терцетах подається її вирішення або узагальнення, яке робить поет на основі зображеного.

Англійські поети починають захоплюватися сонетом з 16 ст. Спочатку вони переймають класичну італійську схему його, а потім виковують свою. Англійська схема сонета, яка прийняла назву шекспірівської (лише тому, що до неї вдався Шекспір), з'явилася до Шекспіра. Вона являє собою поєднання трьох катренів і фінального дуета (двовірша) з таким порядком римування: АБАБ ВГВГ ДЕДЕ ЄЄ. Обрана Шекспіром схема була не такою тісною, як італійська, що нав'язувала однакові рими для обох катренів і передбачала загальну кількість рим не більше п'яти (проти семи в англійській схемі).

Перші сонети в Англії з'являються під пером Томаса Уайєта (1503—1542), у творчості якого оригінально поєднуються досягнення італійської лірики та народної своєю суттю поезії Джефрі Чосера. Уайєт створює сонет, який на відміну від італійського складається з трьох катренів і двовірша.

Прийнята в Англії схема римування завдячує своєю появою іншому сонетистові — Генрі Говарду графу Серрі (1517—1547), у якого, правда, поряд з цим «шекспірівським» розташуванням рим знаходимо й інший їх порядок, як і в деякого з його наступників. У Шекспіра зустрічаються лише поодинокі відступи від прийнятої норми (скажімо, у 99 сонеті 15 рядків, а 126 не має фінального двовірша).

До найобдарованіших сонетистів серед сучасників Шекспіра належать: Едмунд Спенсер (1553—1599), якого вважають другим після Чосера класиком англійської літератури; Роберт Грін (1560—1592), який разом з Христофером Марло (1564—1593) і деякими іншими панував на англійській сцені до того, як над виром лондонської поезії несподівано піднісся Шекспір; Майкл Дрейтон (1563—1631) — теж видатний поет і драматург.

Найзначнішими суперниками Шекспіра і в драматургії, і в ліриці були Грін та Марло. Змагання з ними знайшло, як вважають дослідники, відгомін в окремих його сонетах. Висловлюється припущення, що сонет 130, у якому варіюється тема сонета 21, є своєрідним випадом Шекспіра проти надуживання сонетними красивостями, на які багата поезія Гріна.

Тут беруться на карб і поетична нещирість Гріна, який оспівував у сонетах не реальну особу коханої, а якийсь абстрактний образ неіснуючої жінки; і неприязнь Гріна до Шекспіра, що знайшла відбиток у його передсмертному памфлеті, де він Шекспіра називає вискочем; і те, що Шекспірова натура нерідко бунтувала проти всякого фальшу.

Безсумнівно, найсильнішим суперником Шекспіра і в ліриці, і в драматургії був його ровесник Христофер Марло. Коли Шекспір з'явився на

обрії лондонської поезії, Марло вже досяг зеніту поетичної слави. Коли Шекспір починав роботу над першими своїми хроніками, Христофера Марло вже знали як автора високохудожніх п'єс («Доктор Фауст», «Тамерлан Великий», «Мальтійський єврей», «Едуард II»), що увінчували славу цього «улюбленця муз».

Марло і Шекспір одночасно домагалися прихильності графа Саутгемптона: перший присвятив йому свою поему «Геро та Леандр», другий — «Венеру та Адоніса». Лише після трагічної загибелі Марло Саутгемптон почав прихильніше ставитись до Шекспіра.

Не виключена можливість, хоча й немає прямих доказів того, що 79 та 86 сонети містять у собі відгомін змагання з Марло.

Загадки, таємниці й породжувані ними припущення, здогади... Чи не дратують, чи не розчаровують вони? Не виключається, очевидно, й таке. Та разом з тим усе це й вабить, розпалюючи уяву не лише дослідника, але й читача. Мають чи не мають підставу всі згадані гіпотези, на яких, до речі, балансує шекспірознавство, та вони, певною мірою компенсуючи відсутність документально засвідчених фактів, дають змогу відчутти напружену атмосферу поетичних змагань, у якій Вільям Шекспір кував свої незабутні сонети.

Зваблені загадками романтичної інтриги сонетних героїв, читачі (а подекуди й коментатори та дослідники) іноді менше уваги приділяють як мотивам, що виходять за межі суто інтимних взаємин, так і поетичній формі, в яку вони вилиті. В «Сонетах» вимальовується передусім ніжна душа ліричного героя (поета), яку боляче вражають незначні, здавалося б, відступи від норм людяності, культивованої гуманістичною добою. Неуважність друга насторожує поета. Розлука мучить (сон. 47). Зрада викликає безутішне відчуття самотності (сон. 134). Вона доводить до відчаю (сон. 139). Стиснутий лещатами гіркого смутку, поет намагається затамувати душевний біль непереконалим логізуванням (сон. 42, згадуваний вище) або втішитись явним, неприхованим обманом (сон. 138). Але від цього йому стає ще тяжче, і він картає себе (сон. 137). Перед читачем вимальовується не лише ніжність поета, але й добросердечність його (сон. 94), що протистоїть хижим, егоїстичним нахилам та інстинктам.

Через своїх героїв Шекспір звертається до людства, піднімаючи завісу над таємницями своєї душі. З щирим уболіванням пише він про скороминучість краси та молодості (сон. 12)

і радить продовжити себе в потомстві (сонети 1—17). Його засмучує всякий, хто намагається накинати покривало краси на свою порочність (сон. 95). Поета обурюють люди, які міряють інших на свій аршин (сон. 121), гнітять суспільна несправедливість (сон. 66), обсідають чорні думи про смерть (сон. 74).

Але бувають і світлі хвилини. Тоді поет заявляє про перевагу людського духу над смертю (сон. 146). Це зерно мотиву Гетевого «Фауста» зустрічається пізніше в сонеті Джона Донна (1573—1631), опублікованому через два роки після його смерті¹ (1633).

На вірі в непереможну силу людського духу базується тема безсмертя поета і поезії, тема, якої Шекспір торкається в сонетах 54, 60, 63, 65 і особливо в 55 та 81-му.

І за життя й по смерті Шекспірові ставили на карб неоригінальність, надмірну, гіпертрофовану залежність від попередників та сучасників у виборі тем, сюжетів, поетичних форм. Немало писали й про його захоплення модним тоді еффуїз-

¹ Питання про можливість запозичення залишається відкритим.

мом — пишномовним способом вислову, властивим багатьом англійським поетам кінця 16 віку. (Термін походить від назви роману Джона Лілі (1554—1606).

Інколи такі закиди висловлювано в різкій формі. Говорилося, наприклад, що, віддаючи данину моді та бажаючи мати читачів серед людей великосвітських, Шекспір відкрив виробництво «ходового товару» (тобто сонетів) і почав старанно карбувати фальшиве золото поезії, не обманюючись щодо справжньої вартості своєї роботи¹.

Отже, висловлювано думку про безтурботно-ремісничє ставлення поета до своєї праці.

Висловлювано, проте, й інші міркування. Вони знайшли відгомін у «Смуглявій леді сонетів» Бернарда Шоу, який вкладає в уста Шекспіра зворушливі слова про силу поетичного вислову, про те, що хоча світ і бридкий, а люди — тільки черва, та варто лиш усю цю гидоту причепурити чарівним убранням слів, як ми самі перетворюємось і дух наш починає буяти у вишині, а земля цвісти, як райський сад.

Шекспір щедро запозичав. Він брав готові схеми, сюжетні колізії, переймав форми, швидко освоївся з евфуїстичною манерою вислову. Але,

¹ Див.: Стаття «Шекспір», Брокгауз — Єфрон, т. V, с. 116., 1894, стор. 404.

опановуючи стихію художнього слова, він не переймав сліпо, не брав бездумно.

Якщо початок поетичної діяльності Шекспіра позначився відчутним впливом еффуїзму, то невдовзі у нього починає з'являтися скептичне ставлення до еффуїстичних надуживань та викрутасів. Уже в ранніх своїх творах Шекспір починає глузувати з тих, що упиваються пусто-дзвонною фразою. Його Генріх V рішуче відкидає пишномовність у висловленні почуття любові. Джульєтта у вишуканих фразах про кохання схильна вбачати нещирість.

Шекспіра часто дратує будь-яка штучність, неприродність чи то в зовнішньому вигляді, чи в манерах, чи в способі вислову.

Правда, під впливом окремих сонетів може скластися враження, що іноді Шекспір і сам хизується своєю віртуозністю, своїм умінням нарочито обігравати слова. Так, у 127 сонеті він легко і вправно грає на двозначності слова fair, що означає і прекрасна, і білява. Сонети 135 і 136 побудовано на грі словом will (див. про це піжче). Але у більшості інших відчувається невдоволення штучністю; поет — проти умисних прикрас: облудні прикраси принижують справжню красу (сон. 127). Така ж думка висловлюється в сонеті 68, де згадано про моду на фальшиві зачіски з чужого волосся. Цей сонет, до речі, міг сприйматися як зухвалий випад проти коро-

леви Єлизавети, яка не тільки прикрашалась перуками, але й дозволяла розривати могили для добування волосся, з якого виготовлялися перуки.

Вимогу невимушеності, природності поширює Шекспір і на мистецтво слова (у всіх його видах). Іноді поет вважає за краще бути грубим, аніж улесливим, пересолодженим. Вимоги простоти вислову знайшли відгомін у сонетах 82—85. І коли Шекспір надуживає евфуїстичними надмірностями, описуючи, наприклад, красу свого друга, складається враження, що іноді він просто лукавить, що це у нього лише прийом, завдяки якому він підкопується під евфуїзм, і це викликає асоціацію з гейневською іронією.

Черпаючи у своїх попередників та сучасників, Шекспір перевершив їх щирістю тону, глибиною думки, силою почуття, несамовитістю, стихійністю й влучністю вислову, багатством та свіжістю барв. Усе це дуже важко відтворити в перекладі на іншу мову.

А сонети Шекспіра варті того, щоб оживати постійно обновляться у мовах культурних народів. Піонерами в справі їх перекладу були німці. Карл Лажман у 1820 році відкриває

історію їх перекладу на німецьку мову. За ним — Людвіг Тік. Після них на протязі майже сторіччя в цій галузі працюють іще які два десятки поетів-перекладачів. Найвизначнішими з них були Г. Регіс, переклад якого, здійснений 1836 року, було перевидано навіть у 1964 році, як роботу варту уваги; Фрідріх Боденштедт — поет, прозаїк і перекладач (відомий також своїми перекладами з Пушкіна, Лермонтова, Марло, українських народних пісень тощо), у перекладі якого «Сонети» з'явилися 1862 р.; Стефан Георге — видатний поет і майстерний перекладач, що завершив свою працю над перекладом «Сонетів» у 1909 р.; Людвіг Фульда — автор дотепних п'єс, який опублікував свій переклад у 1913 році. З'являються нові переклади й тепер.

В тридцяті роки минулого віку заходяться біля «Сонетів» французькі перекладачі. Повний прозовий переклад їх на французьку мову здійснив Франсуа-Віктор Гюго (син великого поета).

Італія ознайомилася з сонетами Шекспіра завдяки перекладові Етторе Санфеліче (1898).

Перекладають сонети й на слов'янські мови — поляки, чехи, болгари та ін.

Наприклад, польською мовою вони починають з'являтися з середини 19 ст. (Перша ластівка — 10 сонетів у перекладі Константина Піотровського, вміщених в книзі «Шекспір, Мільтон, Байрон. Вибрані сонети...», виданій у Вільні року

1850). Після цього вряди-годи поодинокі сонети з'являються в польських періодичних виданнях. У 1912 році вони виходять окремою збіркою в перекладі Яна Каспровича.

Більш ніж двадцять польських перекладачів відзначилося в галузі перекладу «Сонетів». Серед них — деякі відомі польські поети. До 400-річчя з дня народження Шекспіра вийшов повний переклад сонетної спадщини Шекспіра. В збірці вміщено переклади Адама Плуґа, Владислава Тарнавського, Яна Каспровича, Єжи Сіто, Віктора Ворошильського та багатьох інших.

Російські перекладачі вдаються до сонетів Шекспіра з другої половини 19 віку. Першим, хто переклав (у період від 1859 по 1876 рік) п'ять сонетів, був І. Мамуна. У 1880 р. видає свої переклади Микола Гербель. Після нього 16 сонетів перекладає П. Кусков. Каншин здійснив прозовий переклад сонетів 1894 р.

Року 1912 з'являється книга «Сонеты Шекспира» (безплатний додаток до журналу «Пробуждение»). Тут було вміщено 28 сонетів у перекладі різних авторів: І. Мамуни, М. Гербеля, А. Кремльова, В. Лихачова, Ф. Червінського, К. Фофанова, М. Холодковського та інших.

Через два роки виходить переклад «Сонетів» (у супроводі оригіналу), здійснений Модестом Чайковським (братом композитора).

З радянських російських поетів «Сонети» при-

ваблюють О. Румера, Б. Пастернака, С. Маршака, В. Рогова. Румер переклав біля 20 сонетів, Б. Пастернак — два (66 і 73), В. Рогов — три (44, 55, 106).

У 1948 р. виходять «Сонеты Шекспира в переводе С. Маршака». Слава цієї книги С. Маршака вийшла далеко за межі нашої Вітчизни. Його робота гідно увінчала історію перекладання «Сонетів» на російську мову. (Див. ст. В. Разової «Сонеты Шекспира в русских переводах» в зб. «Шекспир в мировой литературе». «Художественная литература», М.—Л., 1964, стор. 361—381). Звучать «Сонеты» й мовами інших братніх народів нашої країни. Скажімо, вони вийшли білоруською мовою в перекладі Володимира Дубовки (1964), грузинською в перекладі Гіві Гачечиладзе (видавалися кілька разів, починаючи з 1952 р.). Україна не багата майстрами, що бралися за переклади «Сонетів».

Першим звернувся до них Іван Франко. Він переклав сонети 14, 28, 29, 30, 31, 66, 76, 96, 130, 131, 143. У двох сонетах, які переклав Франко (96 та 130-му), не збережена форма сонета. Вони перекладені чотиристопним хорезм і складаються відповідно з 4-х та 6-ти чотирирядкових строф. А там, де ритміка і строфіка не порушені, Франко не завжди дотримується точно визначеної кількості стоп у рядку і не почуває себе зв'язаним самим порядком у розташуванні рим,

прийнятим Шекспіром. 29-й сонет переклав П. Грабовський, зримувавши свій переклад на італійський кшталт. Перекладав сонети також друг Лесі Українки Максим Славинський.

Перекладач у прозі — раб, перекладач у поезії — суперник. Можливо, усвідомлення цього афоризму, сформульованого Жуковським, стримувало не одного перекладача, що волів би взятися за сонети Шекспіра. Однак це твердження по-різному можна тлумачити: не лише як пересторогу, але і як девіз, що розв'язує руки перекладачеві. Очевидно, саме так сприймають його майстри, що досягли високого рівня у техніці перекладу.

Такий, скажімо, був С. Маршак. Його переклад «Сонетів» базується на принципі довільного перекладу, зробленого витончено, на високому рівні майстерності. Варто тільки зіставити його з переважною більшістю дореволюційних російських перекладів, щоб переконатися, наскільки він переважає своїх попередників поетичністю, добрим смаком, досконалим опануванням віршової техніки. Але, мабуть, не буває перекладів єдино можливих, остаточних, особливо якщо йдеться про такого поета, як Шекспір. Близкучий пере-

клад Маршака дає читачеві Шекспіра надто «спроясненого», логізованого¹.

Д. Паламарчук бездоганно володіє віршем і мовою. Та, на відміну від Маршака, український перекладач не прагне будь-що впорядковувати Шекспірову «дикість», приборкувати стихійну силу його вислову, робити його елегантним. Вистачить порівняти хоча б 20-й сонет в обох перекладах, щоб пересвідчитися в цьому. Великі, часом нездоланні труднощі підстерігали перекладача в роботі над багатьма сонетами. Взяти, скажімо, сонет 135-й. Він, як і наступний, «балансує» на грі слів, власне, одного слова will, що вживається тут у кількох значеннях. Це одночасно й ім'я (скорочене від William), і «воля», «бажання», «хіть», «примха». І, як стверджують дослідники Шекспіра, в сучасній йому мові це слово мало ще одне — виразно сексуальне значення. В сонеті автор пропонує своїй подрузі (чи другові — з оригіналу не можна точно встановити адресата) до багатьох бажань (will) додати ще одного Will'я, тобто його самого, поета, і нехай, нарешті, в цьому Віллі зіллються всі її (чи його) воління. Ця гра слів, що не позбавлена у Шекспіра евфуїстичної надуманої виртуозності, вимагає надприродної вправності і від

¹ Див. цікавий аналіз 116 сонета в книзі Є. Еткінда «Поэзия и перевод». М.—Л., 1963, стор. 80—86.

перекладача. Недарма багато перекладачів відмовились відтворити цю гру слів, обмежуючись приміткою. Так зробив Маршак, а польський перекладач Каспрович іще додав, що «цієї гри польською мовою віддати неможливо». Переклад цього сонета у Д. Паламарчука дає уявлення і про складність його завдання, і про рівень виконаної праці.

Досить прочитати 66-й сонет у перекладі Д. Паламарчука, щоб побачити, як максимально використав він усі стилістичні і версифікаційні можливості для відтворення болю, неспокою, благородного гніву, якими перейнято цей шедевр Шекспіра.

Робота такого великого масштабу не могла бути виконана на одному рівні,— є, ясна річ, переклади кращі й гірші, як і в кожного, хто брався за ці твори надзвичайної складності. Проте можна вже тепер сказати, що переклад Д. Паламарчука стане тривким надбанням нашої літератури. Нечисленні журнальні публікації сонетів уже привернули увагу до них: зацікавили вони, скажімо, композитора Б. Бузвського, який кілька з них поклав на музику.

В духовній скарбниці людства сонетам Шекспіра належить одне з почесних місць.

Вони оспівують щиру приязнь, ніжне кохання,
стійкість вдачі, світлий розум, чистоту взаємин
між людьми. Цим вони вславили й самого поета,
який і про себе міг би сказати:

Ти смерті й забуття минеш дорогу
І, відшукавши путь в людські серця,
Вперед ітимеш із віками в ногу,
Аж доки дійде світ свого кінця.

Болеслав БУЯЛЬСЬКИЙ

СОНЕТИ

Ми пагінці плекаємо кущів,
Щоб відновить красу троянди ними.
Хай кущ старий і всохне без дощів,—
Весною пагін молодий цвістиме.

А ти, в свій блиск закоханий без меж,
Марнуєш скарб, позичений в природи,
І з голоду серед достатку мреш,
Жорстокий вороже своєї вроди.

Провіснику весняної снаги,
Коротких днів окрасо нетривала,
Твоя самотність нині в ланцюги
Потік життя безжально закувала.

Над світом змилуйся і дар краси
Новим вікам назустріч понеси.

Як сорок зим, суворі й невмолимі,
Чоло твоє поріжуть молоде,
А врода юності більш не цвістиме
І вже зів'ялим листом опаде,—

Що скажеш ти, де молодості шати?
Слова: «Я зберігав недбало їх»
Ганебним будуть вироком звучати
Тоді в устах, розтратнику, твоїх.

Чи відповідь не краща від тіві:
«Оце мій син, на нього подивись,
В нім виправдання старості моєї
І свідчення, яким я був колись».

Раз по раз дивлячись на сина свого,
Подібним станеш сам до молодого.

В свічадо глянь на свій дозрілий квіт,—
Чи то ж не час тобі нащадка мати?
Сівби уникнувши, обдуриш світ,
Якусь жону позбавиш благодаті.

Котра з дівчат не дасть під твій посів
Свого лона — безколосу ниву?
Та й — хто б самозакоханий хотів
Зійти в могилу, заведбавши жниво?

Ти — матері свічадо, і вона
Стрічає там свої далекі квітні.
Так і до тебе юність чарівна
Загляне в зморщок вікна непривітні.

Не кинеш сліду в пам'яті людській,—
То сам умри, і згине образ твій.

Ти, любий марнотрате, не владар
Отого спадку, що марнуєш нині,—
Природа щедра, та красу не в дар,
А в позичку лише дав людині.

Чому ж, скупарю, зловживаєш ти
Щедротами, що дані для роздачі?
Чому цінностям не даєш рости,
Ховаєш скарб, як той лихвар ледачий?

Ти — сам крамар і сам же — покупець,
Сам — розкрадач у свого Я господі.
Та як життю настане вже кінець,—
Не станеш ти перед судом, як злодій?

Свою красу — намарно вжитий скарб —
В могилу візьмеш ти, лихий скупар.

Всевладний час зродив краси вірець,
Що досконалістю вражає зір.
Тоді нищителем стає творець
І нищить свій неперевершений твір.

Це ж саме він під вітру дикий рев
Жбурляє літо злій зимі до ніг,
І пада лист, і стигне сік дерев,
І всю красу вкриває мертвий сніг.

Коли б не квітів запахуючий хміль —
Текучий бранець у тюрмі зі скла,—
Забули б ми в морози й заметіль
Красу весни, що квітами цвіла.

У тій тюрмі зелений гине лист,
Не пахоці — душі і тіла вміст.

Не дай зимі нищівною рукою
Весни й твоєї погубити шал.
Жагою сповни будь-який фіал,
Помнож скарби не літом, а весною.

Це — не лихварство, гідне осороми,
А з власної краси належний зиск,
Це сил поновлення і юний блиск,
Це десять Я навколо тебе в домі.

Ти щастя десять би разів помножив,
Якби відбився в десятих синах.
Що візьме смерть? Хіба пікчемний прах,
Бо погасить твого вогню не зможе.

Вродливий ти, тож не давай краси
Під вістря невмолимої коси.

Поглянь на схід, як в сяйві благовіснім
Лице вогненне ранок підійма,
І вся земля тим променям навкісним
Вітання шле, ясніючи сама.

Зеніту дійде світла колісниця,
Як молодість — найкращої пори,
І ми за сяйвом повертаєм лица,
Рвучись душею й тілом догори.

Коли ж з горба небесного поволі
Світло стомлене іде на спад,
Його красу забувши, мимоволі
Ми до землі вертаємось назад.

Пополудні й твою забудуть вроду,
І сам помреш, як не поновиш роду.

Ти — музика, чого ж музичні звуки
Печаль породжують в очах твоїх?
Чом любиш те, що завдає лиш муки,
Радієш прикроцям і прагнеш їх?

Ті звуки, здружені в однім концерті,
Твій дух бентежать, нищать супокій?
В них дóкір лиш са́мітності упертій
І докір безпотомності твоїй.

Чи чуєш ти, як струни дружним ладом
Озвалися на ніжний звук струни?
Неначе пісню, посідавши рядом,
Співають батько, мати і сини.

І звуки ті без слів проголосили:
«В твоїм житті не має соло сили».

Чи втримує тебе від шлюбу страх,
Щоб не лилися сльози удовині?
Якщо ж краса, не втілена в синах,
Разом з тобою щезне в домовині,

То безпотомною жоною світ
Розпачливо ридатиме в жалобі.
Син — віха удовина: мужів цвіт
Живе для неї в синовій особі.

Не щезне скарб змарнований, о ні!
Він лише з рук перейде в інші руки.
То тільки гине врода по весні,
Як не несуть її сипи і внуки.

Чи має добрі до людей чуття,
Хто сам собі вкорочує життя?

Спростуй чутки, позбавлені підстав.
Що, люблений, нікого ти не любиш
І спадщину, що від батьків дістав,
Ганебно так, так нерозважно губиш.

Жорстокий вороже, в добрі своїм
Вдаєшся ти до нищення й розбою,—
Ти люто батьківський руйнуєш дім,
Що мусив бути поновлений тобою.

Змінився сам, тоді змінюсь і я.
Чи треба лішого любові дому?
Ласкавий будь, як зовнішність твоя,
І стань господарем у домі своєму.

Змінився,— таж любиш ти мене, віддай,—
І синові свої скарби віддай.

Йдучи в ущерб, ти в синові ростеш,
Що навесні плекав колись при собі.
Він твій вогонь несе в своїй особі,
Його снага стає твоєю теж.

Це мудрості закон, який стоїть
Основою усіх основ назавше.
Вогонь життя без нього, відпалавши,
Навік би згас за шість десятиліть.

Хай безпотомно йдуть у небуття
Безликі й ниці пасерби природи.
Тобі ж вона не шкодувала вроди,
І мусиш ти продовжити життя.

Вона тебе різьбила на печать,—
Пора вже й відбиватися почать.

Коли годинника подзвіння сонні
Звістують дня померклого відхід,
Коли безжально сніг ляга на скроні
І осипається фіалки цвіт;

Коли тремтять безлисті верболози,
Де в спеку тінь була для череди,
А вицвіт літа у снопах на возі
Трясе остюччям сивим бороди,—

Я думаю про квіти нетривалі —
Краси твоєї швидкоплинний цвіт,—
Невже судилось їм в років проваллі
Загинути, осиротивши світ?

О ні! Не знищить їх коса осіння,
Коли від них розсіється насіння.

О, не міняйся, будь же сам собою!
Не будеш ти собою, живши сам.
Свою красу ти б міг зробити тривкою,
Коли б віддав її своїм синам.

З лиця землі тоді не міг би стерти
Твого образу жорстокий час.
Ти був би сам собою і по смерті
У спадкоємцеві своїх окрас.

Хто дасть палити батьківську господу?
Та син її статечний береже ж
В зимові дні, у спеку і негоду
Супроти бурі, шашеля й пожеж.

Коханий мій, не будь же марнотратом,—
Ти батька мав, то будь і сам же татом.

По зорях я гадати не бажаю,
Хай знана астрономія мені,
Я не скажу, чи бути урожаю,
Чи голоду, пожарам і війні.

Я й за хвилину наперед не бачу
Ні бур, ані морозів, ні відлиг,
Царям не врочу успіх чи невдачу,
Що в знаках неба сховані від них.

Та я одне пророчу безпомильно,
З очей-зірок твоїх читаю те:
Квіт правди і краси цвістиме спільно,
Як по тобі нащадок твій зросте.

Коли ж на світі не залишиш сна,
Загине правда і краса загине.

Коли подумаю, що мить єдина
Лежить між розквітом і сном могил,
Що світ — видовище, в яким людина
Підвладна силі неземній світл;

Коли дивлюсь, що нас, немов рослину,
Вирощують і нищать небеса,
Що юний шал трива одну хвилину,
А там навек безслідно погаса,—

Стривожений несталістю такою,
В розпуці гину я, відома річ,
Бо Час і Розпад ладяться війною
Твій день ясний перетворить на ніч.

І я іду на Час несамопитий,
Щоб нищене словами відновити.

Але чому, як час почав облогу,
Не йдеш війною на тирана сам?
Мій вірш слабкий, він опору тривкого
Не виставить запеклим ворогам.

Досягши верховин краси і сили,
Лани незаймані ори і сій:
Красуні лона радісно б відкрили,
Щоб юний образ повторити твій.

І проросте твоє найбільш тривале
Нове життя і тіла, і душі,
Якого внукам би не змалювали
Мої убогі й немічні вірші.

Віддай себе — і житимеш в століттях
В малюнку власному — у рідних дітях.

Ну, хто ж колись повірить в ці слова,
Хай щиро цноти в них твої відбиті?
Мій вірш, як напис на могильній плиті,
Твоїх цінот усіх не відкрива.

Коли б красу твою неповториму
Зумів я повністю відбити враз,—
Сказали б люди: «Бреше віршомаз,
Сю вроду він списав із херувима».

Взяли б на клини зжовклі папірці,
Немов дідка, що ласий на похвали.
Та й казкою б нікчемною назвали
Усе, що бачим на твоїм лиці.

А хай твій син в далекі дні сягне ті,
Ти житимеш і в синові, й в сонеті.

Рівнять тебе до літньої пори?
Ти сталіший, чарівніший від неї.
Весняний цвіт зірвуть лихі вітри,
І літа мить мигне лиш над землею.

Небесне око розсипа жарінь,
А то сховається в часи негоди,—
І на красу краси лягає тінь
В мінливості примхливої природи.

Твоєму ж літу в осінь не ввійти,
Рокам краси твоєї не зітерти,
І смерть тебе не годна досягти,—
В моїх словах ти не підвладний смерті.

Аж доки дишуть люди, бачить зір —
В моїх словах ти житимеш, повір!

Левині пазури притуплюй, з паці
Тигриної, о часе, зуби рви,
Руйпуй всі витвори землі найкращі
І фенікса спали в його крові,

Спустошуй світ, і радощі, і горе,
Людські утіхи знищуй без жалю,
Хай твій леміш всю землю переоре,
Що хоч роби,— лиш про одне молю:

У злобі не карбуй чола ясного
Мому другові своїм різцем.
Хай врода образу його земного
Для всіх віків залишиться взірцем.

Проте роби, о часе, все найгірше,—
Я збережу його в безсмертнім вірші.

З природи примх — обличчя в тебе жінки,
Владарю-владарко жагучих мрій,
Жіночий серця віск і тільки вчинки,
На щастя, зовсім не властиві їй.

Ясні твої нелицемерні вічі,
І промінь їхній золотить усе.
Він погляди полонить чоловічі,
Серцям жіночим болещі несе.

Ти на жону природою зачат,
Вона ж сп'яніла, дивлячись на тебе,
Та й додала щось любе для дівчат,
У чім не мав я жодної потреби.

Нехай! Та поділить тебе нам слід:
Мені — любов, жінкам — любові плід.

Ні, я не йду тропою віршоробів,
Що оди тчуть з фальшивої краси.
Їй не шкодують неба для оздоби
Здрібнілі і охриплі голоси.

Своїх я уст брехнею не поганив,
Для порівнянь не брав так, як вони,
Скарбів земних, перлин всіх океанів,
Зірок і квітів ранньої весни.

У вірші правда — над усе для мене,
І я писав, що мила — чарівна,
Хоча від матері лице натхненне,
А не з небес отримала вона.

Мою любов хвалити не годиться,—
Вона не крам, що продають в крамницях.

Не вірю дзеркалу, що вже старий я,
Твоєю ж юністю я молодий.
Але як час твоє лице порие,
Упевнюсь я — кінець приходить мій.

Твоя краса — це шати мого серця,
Що до грудей покладене твоїх,
Твоє ж в моїх, наснаги повне, б'ється,
Щоб довго ще я молодіти міг.

Я думаю про нього щогодини,
За нього я на все ладен, затам.
Так ніжна мати за життя дитини
Готова власним заплатити життям.

Для наших серць дано життя єдине:
Моє помре — твоє також загине.

Немов актор, що, збившись із ролі,
Затнувсь на слові, з остраху мовчить,
Чи як шаленець, на коротку мить
Упавши в лють, німіє мимоволі,—

Отак і я, забув про цілий світ,
Мовчу, в любовному блаженстві млію.
Мого чуття важкий, солодкий гніт
Закрив уста і поневолив мрію.

Хай погляд мій іде замість послів
Безмовним вісником палкого серця,—
Він — лицар кращий на любовнім герці,
Аніж полки гучних і пишних слів.

Учись читати писане без мови,
Очима слухать вісника любови.

Мій зір-митець відбив твоє лице
На мого серця полотні незвичнім.
І на зображення удає це
Прийшовсь я рамою на віки вічні.

Щоб свій портрет побачити в мені,
Крізь маляра дивися на творіння,—
Воно в робітні висить на стіні,
Де, як вікно, твій зір впуска проміння.

Там наші очі здружено трудом:
Мої творили цей шедевр новітній,
Твої ж, у грудях будучи вікном,
Впускали щедро сонце до робітні.

Метавсь митець і малював, що міг,
Лише до серця не знайшов доріг.

Нехай комусь від щедрої планети —
Високі титули, гучна хвала.
Та цих дарів не дістають поети,—
Зоря твою любов мені дала.

Цвіте, мов соняшник, в красі великій
Улюбленець могутнього царя.
Та куди ласка царського двора,—
Щез фаворит невдячного владики.

Військовий вождь по тисячній звитязі,
Лиш раз один розбитий у бою,
В неласку падає, живе в зневазі,
І владу й честь утративши своєю.

Мені ж від зір найбільша честь припала:
Твоя любов, велика і тривала.

О владарю чуттів моїх святих,
Як свідчення і щирості й любові
До тебе йдуть посли мої письмові
В одежі слів буденних і простих.

Щоб гідно одягти посланців тих,
Окрас не міг я віднайти у слові,
Тож не шкодує убогому послові
Своїх думок — уборів золотих.

Коли ж зоря, що креслить нам дорогу,
Мені вділивши блиску дорогого,
Любов мою одягне до ладу,

Тоді вже сам я власними руками
Її, у серці ховану роками,
До ніг твоїх навіки покладу.

Стомившись працею, чекаю ночі,
Щоб любий сон у ліжку віднайти,
Та мисль моя заснуть тоді не хоче;
Всю ніч до тебе зводячи мости,

Вона іде шляхами пілігрима
Крізь біль і сум, крізь темряву ночей.
І, не змикаючи й на мить очей,
Я бачу шітму, що й сліпому зрима.

В пій, щастя я шукаючи своє,
Очима серця в темноті знаходжу
Чарівну тінь, на самоцвіт похожу,—
Від неї ніч прекрасніша стає.

Так серцем вічно рвусь я за тобою,
Вночі і вдень не знаючи спокою.

Як досягнути мені спокою,
Коли важка втома не мине?
Турботи дня — і по ночах зі мною —
І ніч і день пригнічують мене.

Вони, чужі взаємно, тиснуть руки,
І, помирившись, проти мене йдуть:
Робочий день не дав мені й дихнуть,
А ніч вбива трутизною розлуки.

Із лестоців брехав я без кінця,
Що день на тебе чарами схожий,
А темну ніч у п'їтьмі зловорожій
До милого порівнював лиця.

Та день щодня поглиблює розпуку,
А ніч щоніч приносить більшу муку.

Зневажений і долею, й людьми,
Плачем тривожу небеса даремне,
Становище відреченого темне,
Клянучи, обмиваюся слізьми,

Надіями багатшим прагну бути,
Мінятись долею готовий з тими,
Хто друзями оточений палкими,
Кому лягла в мистецтві краща путь.

Тоді, згадавши раптом я про тебе,
Картаю сам себе за слабість ту.
Від хмурої землі у висоту
Я гімн, як жайворон, несучу до неба.

Я промінять ніколи б не хотів
Твою любов на славу королів.

Коли на суд безмовно-тихих дум
Встають далеких споминів туман,—
Приходить знов давно заснулий сум,
І серце рве, і ятрить давні рани.

Знов гаснуть очі від скорбот німих
За друзями, що скрилися в могилі.
Я марно жду в покірному безсиллі —
Не прозвучить замовклий голос їх!

Тоді оплачений рахунок горя
Я з гострим бодем відкриваю знов,
І знов плачу за дружбу і любов,
За все, вже відшкодоване учора.

Та лиш тебе побачу я па мить,—
І сум васне, і серце не щемить.

У тебе в грудях б'ються ті серця,
Які вважав я взятими землею,
І та любов, що я простився з нею,
Розквітла в рисах любого лица.

Далекі друзі! Скільки я в одчаї
Колись пролив пекучих сліз по них.
Пройшли роки,— і знов я, мов живих,
Тепер в тобі усіх їх зустрічаю.

Ти мавзолей, в якому знов живуть
Померлі друзі юності моєї.
Чуттів моїх розтрачених трофеї
Вони тобі до крихти віддають.

Тепер в тобі стрічаюсь я із ними,
І я й вони — віднині всі твої ми.

Якщо ти дня діждеш, коли мені
Відчинить смерть свої холодні двері,
І вбогі знов проглянеш ці пісні,
Що збереглись на зжовклому папері,—

Зістав їх з піснею співців нових,
І хай мої здадуться вже старими,
Та їх ти збережи не задля рими,—
Моя ж любов залишилась у них.

Тоді мене вшануй хоча б словами:
— Якби мій друг зростати досі міг,
То він, змагаючись, поети, з вами,
Ще б кращий дар приніс мені до ніг.

Та він помер, і шанувать я мушу
За форму вас, його ж — за піжну душу.

Я часто споглядав, як сонця схід
Голубить поглядом гірські вершини,
А потім зійде в росяні долини,
Лишаючи на водах світлий слід.

І з дозволу його на небозвід
Погожий згряя хмар потворних лине,
І сонце вже, йдучи у свій похід,
Не вділить для землі ані хвилини.

Так сонце і моє у час ясний
Мене зігріло ласкою своєю,
Та раптом — хмара, і погас під нею
Твого чуття промінчик золотий.

Небесне сонце хмариться в зеніті,
Чому ж земне не може захмарніти?

Ти провіщала день мені погожий,
І я пустився без плаща у путь.
Зненацька хмари з обрію пливуть,
І ллється дощ, на водоспад похожий.

Хоч промінь твій, пробившись із-за хмар,
І осушив мене, й зігрів по бурі,
Та залишився на душі тягар
На довгі дні, безрадісно-похмурі.

Нехай ти кашешся й тремтять уста,
Та спочуттям не виправити лиха,
Бо горе кривдника — мала потіха
Тому, хто скривдження несе хреста.

О сльози ці — твого чуття перлини! —
Вони змивають всі твої провини.

Вчипивши гріх, не побивайся так:
На сонці й місяці також є плями,
Є на троянді шип, а то й хробак,
Піщинка — в джерелі. Та й хто між нами

Не зна гріха? Ось зараз повен міх
Я всяких плям зібрав з землі і неба,
Ганебний твій виправдуючи гріх.
Хіба я не прийняв гріха з-за тебе?

Винувачем явившись на суд,
Заступником я раптом виступаю.
Ненависть і любов моя — твій блуд
Виправдують із мужністю одчаю,—

Щоб не прийшлося, грабіжнику, тобі
В кайдани впасти, улягти ганьбі.

Існує двоє нас,— я визнаю,
Хай ми одними зв'язані чуттями.
На честь непоганьбовану твою
Не упадуть моїх пороків плями.

В коханні нашім — щастя навзаєм,
Та різні прикрощі, які так часто,
Чуттів не шкодячи, ми визнаєм,—
Змагають нашу зустріч обікрасти.

На бачності я маюсь, щоб тобі
На людях не послать, бува, привіту,
Бо міг би тим віддати тебе ганьбі
В очах зломовного пустого світу.

Та я люблю тебе, й любов моя
Несе в собі ясне твоє ім'я.

Як батькові, що старощів дійшов,
Дає снаги дітей потужний ріст,
Так і мене збагачує любов,
Краса твоя, становище і хист.

Бо розум твій, любов, шляхетний рід,—
Все враз, чи щось одне з ціннот отих,—
І на мені лишає добрий слід:
Прищеплено ж мою любов до них.

Не знать мені зневаги і нужди,
Коли такі скарби у тебе є,—
Твоїї слави часточка завжди
Звеличує дрібне життя моє.

В тобі — межа моїх стремлінь і мрій,
І суть твоя — увесь достаток мій.

Яких ще тем примхливій музі треба,
Коли ти в вірш таку вдихаєш суть,
Що кращої явить не зможе небо,
І папірцям слова не віддадуть.

І в тім твоя, а не моя заслуга,
Якби слова у віршах зацвіли,
Бо лиш душа німа і недолуга
Красі твоїй не висловить хвали.

Будь музою десятою поету,
Від решти муз гарнішою стократ,—
І образ твій повік не кане в Лету,
Ти в цих словах не знатимеш утрат.

І славу нам ділити по заслугі:
Мені — за труд, а за натхнення — музі.

Як можу я хвалить твої чесноти,
Коли удвох — одна істота ми?
Я тим хвалив би сам себе супроти
Звпчаїв добрих, визпаних людьми.

Тож будьмо нарізно, й любов, нам дану,
Тепер двома іменнями зовім,
Щоб я, відділений, належну шану
Складати міг цінностям лиш твоїм.

Ти завжди болісна, розлуко люта,
Зате, дозвілля маючи запас,
Любовні мрії вміють обманути
Тверезу думку і повільний час.

І я, твоя відторгнута частина,
Хвалю тебе, моя любов сдіна.

Усе, мій любий, все моє візьми,
Та не побільшають чуття твої.
Вона з моєю радістю й слізьми
Була твоя, як ти й не брав її.

Її ж любов — розставлене сильце —
Сприймав ти як любов мою тривку.
Та я боюсь — самоомана це,
Це свідчення примхливого смаку.

Хоч обікрав, коханий, старця ти,
Та я простив тобі крадіжку ту,
Любовну кривду важче нам знести,
Ніж ворожнеч відвертих гіркоту.

Ти, в кому зло не видається злим,
Ліпш катом будь, не ворогом моїм.

На волі чиниш ти за блудом блуд,
Коли над серцем я твоїм не властен.
Рокам і вроді личить це. Мій суд
На карб тобі спокус не міг покласти.

Ласкавий ти — тому й атак немало,
Вродливий ти — тому в облозі й сам.
І, правнук Єви, ти явив зухвало
Звитяжну міць спокусливим жінкам.

Та міг би ти моєї честі ради
Знайти красі і молодощам втрим,
Щоб запалом незборканим отим
Подвійної не допустити зради:

Її — що вродою причарував,
Своєї теж — бо друга занедбав.

Біда — не те, що володієш нею,
Хоч я її кохаю щиро, знай,
Вона стає владаркою твоєю,—
І це біда, бо нашій дружбі край.

Я сам ваш глум виправдую з одчаєм:
Ти в ній мене любити захотів,
Вона також твою любов стрічає
Як знак палких до мене почуттів.

Як милу втрачу — то її знайдеш ти,
Тебе ж утрачу — мила скориста;
Обов стрінстесь — я все до решти
За раз утрачу й понесу хреста.

Стривай. Та ти ж — мого вства основа.
Я — люблений! О радосте раптова.

Заплющені найкраще бачать очі,
Не знавши втіх на денному путі.
Тебе вві сні мій зір стріча охоче,
Він — темний блиск в блискучій темноті.

А як би тінь твоя, що в темні тіні
Вливає блиск, засяла в дні ясні,
Коли ночами в золотім промінні
Вона очам так сяє уві сні?

Яких би втіх мої зазнали очі,
За дня живого вгледівши той лик,
Що мертвої мені ввижався почі
Крізь темні шиби зімкнутих повік?

Нема тебе, то день до ночі схожий,
А ввійдеш в сон — і ніч як день погожий.

Коли б то плоть на мисль було можливо
Мені змінить хоч на короткий час,
Я б віддаль подолав несправедливу,
Що безконечністю лягла між нас.

Хай доля занесла б, немов пилину,
Мене в найбільш віддалені світи,
Я б, перетнувши океан, прилинув
До місць, в яких перебуваєш ти.

Та я не мисль і вільно так не лину
В далекий світ, що скрив твою красу,—
Корюсь я силі простору й часу,
Бо створений, як всі, з води і глини.

Вода — невітшних сліз моїх потік;
Земля — я до землі приріс навік.

Проте дві інші всесвіту основи —
Повітря і вогонь — по знають меж:
Дихання мислі не візьмеш в закови,
Вогню бажання в пута не візьмеш.

Коли до тебе линуть ці стихії,
Мого кохання віддані послі,—
Вода й земля, що в плоть мою вросли,
Руйнують вщент усі мої надії.

Найважчої тоді я повен муки,
Аж доки вернуться посланці знов
І вістку принесуть, що друг здоров,
Що згадує мене у дні розлуки.

Щасливий я. Та уриваю сміх.
Шлю знов послів і жду в тривозі їх.

Мій зір і серце мруть на полі бою,—
За тебе згубна йде оця війна.
Бо скарб, не ділячи поміж собою,
Посісти прагне кожна сторона.

Я чую серця стук: «Вона в мені,
Куди не проникають очі ниці».
Метнувся зір: «Наслухались брехні!
Навік вона ввійшла в мої зіниці».

Щоб тій війні покласти край назавше,
Парламентери дум зійшлись за стіл
І миру мудрого дійшли, поклавши:
Коштовний скарб розпаювать навпіл.

Очам — що вхопить зореве сприймання,
А серцеві — сердечний тал — кохання.

Мій зір із серцем підписав папір
На подання взаємодопомоги,
Коли без тебе голодує зір
Або страждає серце від знесмоги.

Як зір ласує образом твоїм,
То пригоща й союзника обідом.
Щоб любі мрії розділить з сусідом,
І серце зве союзника в свій дім.

Притулок твій — моя уява й груди:
Нема тебе — і все-таки ти в них,
Адже з думок ти не втечеш нікуди,—
Думки в мені, як ти в думках моїх.

А думи сплять — ти в сні ідеш урочі,
Щоб чарувать мої і серце й очі.

Я старанно, готуючись в дорогу,
Майно своє ховаю під замки,
Щоб гість незваний до набутку мого
Пожадливої не простяг руки.

А ти — джерело муки і відроди,
Найбільша цінносте мого життя,
Перед якою й золото — сміття,
Тебе хто-будь, побачивши, украде.

Куди ж мені сховать тебе? Хіба що
В єдиний сховок — до моїх грудей,
Щоб не наважився з лихих людей
Привласнити мій скарб якийсь ледащо.

Та скарбу цього не сховать ніде,—
Його і в серці алодій віднайде.

В той час лихий (як нас він не мине),
Коли усі мої відкриєш вади,
І зиск, і втрати зваживши, мене
Позбавиш ти останньої відради,

В той час лихий, коли, ідучи мимо,
Ти збайдужа кивнеш на мій привіт,
Як не мені, а вже комусь цвістиме
Твоєї вроди молодого цвіт,

В той час лихий свої зміцню я сили
Визнанням вад і власної вини,
Щоб ґрунтом зрад твоїх вони служили
І проти мене свідчили вонп.

Покинути мене ти маєш право,—
Чуттям твоїм я не знайду підстави.

Як важко їхати вперед мені.
Таж верстви ці, лукаві лиходії,
Мене щораз віддаляють від мрії,
Від радості, що скрилась в тумані.

Вже кінь давно стомивсь, бо на коні —
Вантаж розлуки, туги, безнадії.
Він стиха йде, неначе розуміє:
Що дальший путь — безрадісніші дні.

Кінь тільки рже на всі мої спонуки,
І шарпають мене ті дикі звуки,—
Сталь острогів так на коня не діє.

О, скільки їхати іще століть?..
Ти десь позаду вже, моя надіє,
А біль тупий попереду стоїть.

Вперед рвучись дорогами простими,
Коня повільність виправдать я рад,
Але тепер, вертаючись назад,
Кажу йому: — Ліниство непростиме!

Нехай і вихор вдаль мене нестиме,
Неначе з гір нестримний водоспад,
Я вдари буду сипати, як град,
Лише б стихію підігнати ними.

До тебе ставши на зворотну путь,
Злиденну шкапу миттю обженуть
Крилаті прагнення — любові діти.
Вони виправдують нужденну тлінь:
«Від щастя їхати — потрібен кінь,
До щастя — нашими крильми летіти».

Я, мов багач, що може в кожную мить
Свої скарби заховані відкрити,
Та оглядать не часто їх спішить,
Щоб тим блаженства вістря не тупити.

Великих свят на рік приходить раз
Для нас пора, і радісна й врочиста,
І ми в разках коштовного намиста
Не дуже часто бачимо алмаз.

Нехай скриває дорогу перлину
Від мене днів безжальна пелена,
Та скільки радощів, як на хвилину
Мені мій скарб відкривє враз вона.

Тебе побачивши, від щастя млію,
Нема тебе — я бережу надію.

З яких основ постав ти, чудодійний,
Що не подібний до усіх створінь?
Один ти кидаєш мільйони тіней,
Коли у кожного одна лиш тінь.

Портрет Адонісів — недійшлий плід,
Невдала відбитка твого обличчя.
В лиці Геленинім твій ніжний вид,
Що шати еллінські на мить позичив.

Весна-красна й осінні дні гостинні
Твою найліпше відбивають суть.
Як перші вроду нам явили нині,
То другі скарб твоїх щедрот несуть.

У всіх речах ти, що для нас чарівні,
Та в сталості тобі немає рівні.

В оправі правди й чистоти ясної
Для нас краса привабніша стократ.
Так ми ще більше любимо весною
Красу троянд за їхній аромат.

Червиві квіти, як троянди ніжні,
Вони і квітнуть у садах одних,
Те саме листя й колючки на них,
Ті ж пелюстки рожеві й білосніжні.

Та жити їм, не знаючи весни,
І непривітаним на пні померти.
А що трояндам смерть? Адже вони
Живуть у пахощах і після смерті.

Отак і з тебе, цвіте юнаків,
Есенцію в віках лишив мій спів.

Надгробків царських мармурові плити
Переживе потужний мій рядок,
І образ твій, немов із міді литий,
У вічність перейде. Хоч воєн крок

Зруйнує все — і статуї, і трони,
Каменярами тесаний граніт,
Але твої із пісень корони
В тисячоліттях не забуде світ.

Ти смерті й забуття минеш дорогу
І, відшукавши путь в людські серця,
Вперед ітимеш із віками в ногу,
Аж доки дійде світ свого кінця.

І в день суда ти житимеш у слові,
В піснях моїх, що сповнені любові.

Проснись, любове! Чи твоє жало
Не дошкульніше, аніж голод лютий?
Нехай найкраще снідання було,
Та без вечері важко нам заснути.

Так і любов голодний погляд свій
Сьогодні погамує до нестями,
А завтра знову необхідно їй
Втішатися коханими вустами.

Щоб не зазнати збайдужіння ран
В щоденного побачення хвилини,
Нехай до зустрічей ведуть стежини
Через страшний розлуки океан.

Нехай зима розлук несе кайдани,
По ній весна ласкавіла настане.

Твій вільний раб, ладен я день при дні
Тобі єдиній слугувати вірно,
Найменшу примху виконать покірно
В години рабства, дорогі мені.

Я проклинать не смію навіть скуки,
Чекаючи на твій жаданий зов.
Коли ж слугі накажеш вийти знов,—
Мов дар він прийме гіркоту розлуки.

Ревнива думка не сміє підійти
До справ твоїх, заглянути в ті справи.
Я, раб німий, лиш думать маю право:
Щасливі ті, хто зараз там, де ти.

Роби, що хоч. Моє чуття незрима
І зраду, й глум покірливо нестиме.

Хай криє бог, що дав мене в раби,
Щоб я посмів твого жадати звіту,
Чинить контроль тобі. Що хоч роби,—
Покірний раб не має права сміти.

Я знову ждатиму без нарікань,
І не наближусь без твого наказу,—
Моє терпіння, звичне до страждань,
Знесе ганьбу, забувши про образу.

Де хочеш будь, на власний розсуд дій:
Свого ж дозвілля владарка сама ти,
І власний злочин лиш тобі одній
Дано засуджувати чи прощати.

Я ждатиму, хоч цекло в тім жданні;
Твої гріхи судити не мені.

Якщо на світі не бува нового,
Лиш плин повторний явищ і речей,
То блуд який це розуму людського,—
Знов тяж нести вже роджених дітей.

Якби вернуть я міг роки уперті
В п'ять сотень кіл, що сонце їх пройшло,
І в древніх книгах, де й слова затерті,
Я віднайшов ясне твоє чоло,—

Дізнав би я, що в дні далекі знали
Про чудо це — красп земної цвіт,
Вони чи ми вперед сягнули далі,
Чи вічно йде шляхом повторень світ.

Я певен, що в минулому поети
Вславляли менш достойпії предмети.

Як хвилі мчать на узбережну рінь,
Так в небуття і наші мчать хвилини:
Одну поглине вічності глибинь,
На зміну їй уже наступна лине.

Народжене під блиском осяйним
До сонця пнеться, зріючи незримо.
А там встає затемнення над ним,
І Час дари свої стина без втриму:

Цвіт юності безжально обрива
І люто борознить чоло краси,
І все живе лягає, мов трава,
На плуг неутомленої коси.

Та вірш мій проти смерті сміло стане
І захистить твоє лице кохане.

Чи це з твоєї волі образ твій
Являється примарою щоначі,
Розплющує мої дрімотні очі,
Відгонить сон і нищить супокій?

Чи це до мене шлеш ти свого духа,—
Слугу й раба ревливих підозрінь,—
Щоб при мені він, як незрима тінь,
Моїх учинків наглядав і слухав?

О ні! Не досить любиш ти, щоб тим
Себе й вночі тривожить без потреби.
Це, біля мене ставши вартовим,
Моя любов піклується про тебе,

Щоб ти була щаслива уві сні —
Комусь близька, для мене — в даліні.

Гріх себелюбства — гріх моїх очей,
Душі і тіла непростимий гріх.
І лікування марно йде: ачей
Гріха не вирвати з грудей моїх.

Отож і малював мій зір мене
Вродливцем пишним з голови до ніг.
І серце вірило мов дурне,
Що вродою усіх я переміг.

А в дзеркалі (лукавий фарисей!) —
Подоба зморщена — моя чи ні?
О грішне око! Як же хворий сей
Все бачене шельмує в маячні.

Тебе повсюдно в серці я несу,
Тож око й віддає твою красу.

Настане час, коли мою любов,
Так, як мене, зігнуть додолу роки,
І в жилах юна охолоне кров,
І ляжуть зморшки на чоло глибокі;

Твій ранок ступить на нічний поріг,
І меркнути почнуть весняні шати,
І всі скарби, що ранок їх беріг,
Не будуть більше золотом блищати.

Про час отой фортця в мене є,
Де слова мідь, певніша від гармати,
Здола красу, як не життя твоє,
Перед облогою часу схвати.

Твоя фортця — чорні ці рядки,
І врода в них переживе віки.

Дивлюсь, як нищівна потуга літ
Зміта пишноту, злидні і корони.
Одвічні вежі, мармур і граніт,—
Ніщо не зна від смерті охорони.

Щодня голодний океан в злобі
З'їдає землю королівств багату,
І суша, в морем ставши на двобій,
Вирівнює здобутками утрату.

Дивлюсь — одні держави піднялись,
А ті уже дійшли свого розвалу.
І страшно думати, що смерть колись
Любов мою зруйнує нетривалу.

Ці мислі чорні прирекли мене
На сум за тим, що скоро промайне.

Мідь і граніт, земля і океани
Не вистоять під натиском часу.
Тож як твою відстояти красу,
Тендітна квітко, витворе весняний.

Проти облоги войовничих днів
Чи може встояти дихання літа,
Коли в покорі никне міць граніту,
Найближчого супутника віків?

О скорбна думо, марення безсиле!
Для свіжості зємної красоти
Хто може сховище міцне знайти,
Щоб від часу спасти обличчя миле?

Та над сторіччями краса твоя
З мого чорнила, може, засія.

Стомившись, вже смерті я благаю,
Бо скрізь нікчемність в розкоші сама,
І в злиднях честь доходить до одчаю,
І чистій вірності шляхів нема,
І силу неміч забива в кайдани,
І честь дівоча втоптана у бруд,
І почесні не тим, хто гідний шани,
І досконалості — ганебний суд,
І злу — добро поставлене в служниці,
І владою уярмлені митці,
І істину вважають за дурниці,
І гине хист в недоума в руці;

Стомившись тим, спокою прагну я,
Та вмерти не дає любов твоя.

Ну, і чому живеш ти у гріхах,
Безчестя прикриваючи собою?
Щоб зло гострило світові на страх
Приховану твоїм іменням зброю?

Щоб фальш косила мак твого лица
І мертва тінь сягла живого сяйва?
Навіщо вроді фальш, адже ж оця
Живій троянді позолота зайва?

Чому живеш ти в дні, коли до дна
Природа вибрала краси криницю?
Тепер старчиха знічена вона,
Лише з твоєї жебрає скарбниці.

То й береже тебе, щоб в дні ганьби
Нам показать минулих літ скарби.

Твоє лице — свічадо давніх літ,
Коли краса упевнено і зримо
Росла, буяла, як весняний цвіт,
Не смівши удаватися до гриму,

Коли ще не заведено було —
Зрізати покійниць золоте волосся,
Яке б, чуже оздобивши чоло,
Жило удруге й заново вилося.

Ти воскресаш нам священні дні,
Явивши скромність і природний розум,
Ти барв не крадеш у чужій весні
Своїм квіткам, що борються з морозом.

Тепер за мапу правиш ти природі,—
Щоб показати красу померлу моді.

Твоя частина, видима для ока,
 Не залишає жодних побажань;
 І вірна дружба й ворожда жорстока
 Їй віддають усі належну дань.

Назовні скарб, то й зовнішня похвала.
 Та в тих же уст ми чули іншу річ,
 Коли перед судом людським ставала
 Частина друга, схована од віч.

Щоб душу знать твою — ціннот
вершину,—
 Цікавий люд обстав тебе кругом,
 До справ і вчинків приклада аршина
 І дух троянд поганить бур'яном.

Твій запах вигляду твого не вартий,
 Бо йдуть в твій сад усі — нема там варти.

Як я помру, ти довго не тужи,—
Замовкне дзвін, і ти забудь про мене,
Коли на хробаків це світло денне
І світ очей зміняю я чужий.

Колись, читавши ці слова кохання,
Руки не згадуй, що писала їх.
Щоб я тобі не завдавав страждання,
В думках мене похорони своїх.

Коли очей моїх зімкнуться віки,
Ти не повторюй більш мого ім'я.
Разом із подихом моїм навіки
Нехай погасне і любов твоя.

Я хочу, щоб після відходу мого
Ти не зазнала осуду людського.

Щоб світ тебе примусити не зміг
Розповідать, за що мене любила,
Забудь любов свою, коли могила
Схова навів мене за свій поріг.

Бо ти серед пристанища пороку
Заслуг так мало знайдеш у мені,
Що, мимохить удавшись до брехні,
Складеш ціну небіжчику високу.

Щоб ти уста не осквернила милі,
Коли неправду вимовлять вони,
Віддай навів ім'я мое могилі,
Позбавивши подвійної вини:

Що за життя я не уник злослів'я,
А як помер, тебе до лжі призвів я.

Той місяць року бачиш ти в мені,
Коли багряний лист тремтить на вітті
Під вітром злим, який прийшов по літі
На хори, де замовкнули пісні.

В мені ти бачиш вечори бездонні,
Коли над заходом спадає мла,
І чорна ніч, що хмуρο залягла,
Неваче смерть, протягує долоні.

В мені ти бачиш ті слабкі вогні,
Що юність палять в попелі безсилу.
І те, що перш дало життя мені,
В мою перетворилося могилу.

Ти бачиш це. І дужче любиш ти
Того, хто мусить скоро відійти.

Як злий конвой — недуга і роки —
Навік мене спровадять до острогу,
Тобі залишаться мої рядки —
Вогонь ясний, частина серця мого.

І будуть доказом — цей слід руки
Та жовтий клопоть аркуша старого,
Що тільки прах сточили хробаки,
Не доторкнувшись до вогню святого.

Життя оденки в землю відійдуть,—
Їх легко б міг мечем своїм здобуть
Грабіжник лютий в закутку глухому.—

Тобі ж одній залишиться в віках
Не черепок світильника, не прах,
А племінь серця, що згоріло в ньому.

Моїх думок жагу втоляєш ти,
Як землю — хмара зливними дощами.
Мені з тобою миру не знайти,
Неначе скнарі з любими скарбами.

То гордий він, то схопиться вві сні,
Наляканий видіннями страшними,
То пхне червінці в сховища тісні,
То між людей ладен бряжчати нимп.

Так я живу і в пеклі і в раю,—
По зустрічі настане знов розлука,
І біль тупий, спустошення і мука
Увійдуть в душу стомлену мою.

І так щодня — до розпачу й знемоги:
То я — багач, то я — злидар убогий.

В піснях я не вдаюсь до новини,
Ясного блиску зовсім не знайти в них.
Були весь час далекими вони
Від форм нових і від сполучень дивних.

Про убрання не дбаючи нове,
Виходять мислі в одязі старому,
І навіть слово у вірші мойому
Вже автора на ймення назове.

Любов і ти — всякчасна в них основа,
Тому-то завжди одіж в них стара:
Мої чуття в обіймах мого слова
Подібними виходять з-під пера.

Щодня старого сонця сяйво нове,
Така й любов моя, все в тому ж слові.

Згасання вроди дзеркало покаже,
Годинник твій,— як час марнуєш ти.
А мисль твоя, що на папері ляже,
Твій слід колись pomoже віднайти.

Відбита зморшка в дзеркалі правдивім
До дум невтішних спонукає нас,
Розмірений годинником зрадливим
Летить у вічність невмолимий час.

Все те, що може пам'ять розгубити,
Цим білим аркушам віддай на схов.
Нехай живуть твого мозку діти,
Красу душі відновлюючи знов.

Що більш читатимеш рядки забуті,
То більше зможеш мудрощів збагнути.

Так часто музою тебе я звав,
Ім'ям твоїм звеличуючи слово,
Що всі творці сонетів і октав
Твого ім'я запрагнули раптово.

Твій вір до співу слонука й німих,
До злету в небо — глупоту безкрилу,
Дає рядкам він напнуті вітрила
І грацію подвоєну до них.

Пишаюсь я своїм служінням слову,
Бо не намарне докладав зусиль:
Чужих рядків ти виправляєш стиль,
Зате моїх — складаєш ти основу.

Поезії ти чисте джерело,
Що сил мені, невігласу, дало.

Як пив один я з твого джерела,
Мое натхнення доблестю зростало.
Та хвора муза іншого знайшла,—
І вірш зів'яв, і грації не стало.

Я визнаю — ясне чоло твоє
Пера таки достойнішого вартє.
Нехай там що пісняр тобі дає,
Та все з добра твого накрив пісняр те:

Чесноту прославляє, слово це
Тихцем укравши із твоєї вдачі.
Коли ж грабує і твоє лице,—
Хвалу красі склада співець ледачий.

За ці слова й подякувати гріх —
Це ж борг сплатити боржників своїх.

Який поет в своїм пісеннім громі
Красу твою прославив на віки!
Куди ж мені, убогому сіромі,
Писать за ним несміливі рядки?

Але твій блиск — це океан без меж:
Там гордий корабель іде невпинно,
То й човен мій, горіхова лущина,
Зухвало в далеч впливає теж.

Твоя любов — його міцні вітрила,
Тому й мілка для мене ця глибинь.
Мчить корабель, і велетенська тінь
Навік мене з моїм човном покрила.

Нехай судилось нам піти на дно,—
Любов і смерть для мене все одно.

Чи я раніш тебе землі віддам,
Чи ти мене — туди, де тліє нещадна,
Та в цих рядках ти смерті невідвадна,
Тоді як я дістанусь хробакам.

В піснях моїх ти вічно будеш жити,
Від мене ж згинуть і сліди малі:
Мій пай — обійми хмурої землі,
Твій — мавзолей, повік-віків одкритий.

Твій монумент — мого слова мідь,
Читатиме його ще незначатий буде
І далі передасть із роду в рід,
Хоч вимруть всі живі сьогодні люди.

Ти вічно житимеш в моїх піснях,
Там, де живе дихання — на устах.

Із музою моєю ти не в шлюбі,
То й безсторонньо дивишся на труд,
Що, присвятивши вроді твоїй любій,
Поет дав тобі його на суд.

Взірцем, як мудрості, так і краси,
Стоїш ти над усі мої похвали
І прагнеш ти, щоб у нові часи
Твою красу повніше оспівали.

Пехай співають, звівшись на котурни,
Та риторичністю фальшивих слів
Нездатні модники літературні
Мій щирий, дружній заглушити спів.

Блідих фарбують за новим звичаєм,
А в тебе фарб і власних вистачає.

Я на твоїм лиці не бачив гриму,
Тому далекий фальшу мій сонет.
Краси твоєї не затисне в риму
Рядків нужденних ні один поет.

То ж хай сама нам неосяжна врода
Зведеться в величі на повен зріст,
Запевнивши: слова — убогий вміст
Для чар, що нам явила їх природа.

Німотство ганиш ти? За те хвали
Та слави годен я в науку іншим,
Які безжально недолугим віршем
Красу живцем до ями потягли.

В одному оці маєш більш ти вроди,
Ніж двох твоїх співців хвалебні оди.

Хто годен більші висловить похвали
За просто сказане, що ти є ти?
В якій скарбниці вроду заховали,
Що владна вартістю тебе сягти?

Пужденний спів, якому бракне слів
Звеличити краси земної велич.
Та буде славен той із голосів,
Який тебе тобою назове лиш.

Хто тільки скопіює твір природи,
Що на твоїм написаний лиці,
Той заживе і слави, й нагороди,
Якої ще не відали митці.

А голоси фальшивої хвали
Красі і честі — гірші від хули.

Твою оспівують поети вроду,
 Моя ж убога муза мовчазна.
 Гучних співців — тобі найкращі оди,
 Вінки похвал, яких ніхто не зна.

А я без слів плекаю тиху мрію,
 Вчуваючи хвалу тобі щодень.
 Я лиш дячком-невігласом умію
 Гукнуть «амінь» в кінці чужих пісень.

Коли тебе уславлюють сонетом,
 Кажу: «Це — суцця правда! Дійсно
так!» —
 В ту мить я міг би кращим бути поетом,
 Та не знаходжу слів тоді ніяк.

Шануй митця, що в пісні ожива,
 Мене ж — за думку, що не йде в слова.

Чи то строфа його, душі вітрила,
Напнуті силою приваб твоїх,
Глуху труну моїм думкам відкрила,
В моєму серці поховавши їх?

Чи дух його, сягнувши таємниць —
Волхвів померлих сили неземної,—
Мене схилитися примусив ниць,
Змагаючись в майстерності зі мною?

О ні! Не він, не віщий дух волхвів,
Йому до помочі богами даний,
Ніхто, кохана, в світі б не зумів
Мій голос вільний закувати в кайдани.

В його ж рядок — ти вступиш мимохіть:
Мій вірш, як місто вимерле, стоїть.

Прощай, моя короткочасна мріє,—
Ні, не про мене золоті скарби:
Жебрак, що носить латані торби,
Про золото і марити не сміє.

Не маючи на те заслуг і прав,
Тебе в дарунок я прийняв від неба,
І мучився, неначе щось украв
І знав, що крадене вернути треба.

Ти помилково скарб дала мені,
Ціни йому великої не знавши.
Прийшли печальні й неминучі дні
З чужим добром розстатися назавше.

Я був царем, посівши пишний трон,
Та зникло все, коли скінчився сон.

Коли, свої виправдуючи зради,
Нарузі віддаси мене й ганьбі,
Я сам допомагатиму тобі,
Себе ганьбитиму я без пощади.

Найкраще знаючи всі власні вади,
В них ладен я відкритися юрбі,
Твої правоти і честі ради
Найбільшу кривду спричинить собі.

Та в жертві цій здобуток мій багатий
Покрие легко всі мізерні втрати,
Моє безчестя, кривди і жалі,

Бо знатиму — не марно слугував я:
Тавро лукавства, зради і безслав'я
Не запалало на твоїм чолі.

Скажи, що ваду у мені знайшла ти,
Того і зрада виникла твоя.
Назви мене калікою,— і я
Весь вік прилюдно буду шкутильгати.

Так! Ти не зможеш привинить мені
Всього, що сам сказати на себе можу:
Лжемовців суд, низотну лжу ворожу —
Я все прийму. Й не викажу, о ні,

Я тайнощів знайомості близької
Ні словом, ані поглядом нічим,
Ні навіть скритим помислом, щоб тим
Тобі, кохана, шкоди не накоїв.

Я сам себе топтатиму в багні,
Бо нелюб твій — ненавистен мені.

Якщо не любиш, кинь мене сьогодні,
Коли зреклись і люди, і господь.
Віддай на муки в пеклові безодні,
Лиш як остання втрата не приходь.

Не завдавай іще мені страждання,
Як душу знов посяде супокій,
Нехай не йде по ночі грозовій
Холодне, хмуре й дощове світання.

Покинь мене, лиш не в останню мить,
Коли зігнуся від дрібних утрат я.
Покинь тепер, щоб міг я пережить
Удар новий, страшніший від розп'яття.

Тоді тягар усіх дрібніших втрат
Покажеться мізернішим стократ.

Хто хвалиться своїм шляхетним родом,
Хто силою, достатком, хто умом,
Хто шатами — хай шиті всупір модам,—
Хто псом, хто соколом, хто скакуном.

І кожному в одній з отих марнот —
Вершина мрій і втіхи неземної.
Та не зрівняється ніхто зі мною,
Бо враз я досягнув усіх висот.

Твоя ж любов — над родові герби,
Над королівські пишні горностаї,
Коштовніша за всі земні скарби,
Прекрасніша за соколині зграї.

Та горе: скарб мій у твоїх руках,—
Візьмеш його — й мойому щастю крах.

Ну й кинь мене — найгірше учини,—
Я все-таки не знатиму розстання,
Бо вік сягне мій лиш далечини,
В якій зупиниться твоє кохання.

Тож не боюсь найбільшого із лих,
Коли в найменшому — моя могила.
Від примх твоїх, твоїх учинків злих
Мене ласкава доля захистила.

Несталістю мене ти не зведеш,
Бо я живу лиш до твоєї зради.
Любов і смерть — мені одне і те ж,
Як тут і там є джерело відради.

Та радощів без смутку не знайти,—
Чи ж певен я, що вірна зараз ти?

Вважатиму, що вірна й досі ти,
Хоча любов уже не пломеніє.
Хай погляд тут, душа твоя і мрії
Далеко так, що їх не досягти.

Бувають погляди — сердець свічада,
Де б жодна думка скритись не змогла.
Але в твоїх — одна лише принада,
Ні крапельки превирства або зла.

Бо в них — угодно так, напевне, богу —
Нехай брехню зганьблені уста,—
Цвіте любов постійно, й чистота,
Неначе тінь, іде в тобою в ногу.

Твоя краса у дні недобрі ці —
Мов яблуко у Євиній руці.

Хто б міг чинити, а не чинить зла
І втрим знаходить вчинкові лихому,
Хто інших зрушить, сам же, як скала,
Стоїть серед спокуси нерухомо,—

Тому у спадок — неба благодать
І вся земля з коштовними дарами.
Він там володарем спромігся стать,
Де стали інші тільки наймитами.

Лілеї влітку — любі пелюстки,
Хай прийде час — і в'яне та лілея.
Та як у ній осядуть хробаки,
Тоді й бур'ян миліший нам від неї.

Так і краси солодкої взірець
Гіркі пороки зводить нанівець.

Ти — сьйво чисте і в гріхах своїх,
Які тебе, мов тля троянду, вкрили,
Бо, в ніжні пахоці сховавши гріх,
Йому принадної даєш ти сили.

Злі язики ганьблять твій кожен крок,
На те підстави маючи, я певен,
Але чеснотою стає порок,
Лише твого імені сягне він.

Що за житло дістав підступний блуд,
Твоє обравши серце на колиску.
В такій пишноті не помітний бруд
Моїм очам, прижмуреним від блиску.

Цим перевагам, серце, є межа,
Вживанням частим туплять і ножа.

На карб тобі кладуть — хто юнь, хто
вдачу,
Хто каже — це окраса, а не гріх.
І я пороків у тобі не бачу,—
Оздобила твоя принада їх.

Нікчемне скельце в персні королеви
Стає вершиною усіх окрас.
Так і порок — принадливий для нас
В твоїй оправі чистій, кришталевій.

О, скільки б вовк передувив овець,
Прикинувшись ягницею в кошарі!
А ти, явивши молодонців чари,
Зведеш не менш довірливих сердець.

Не кой того: твоєї честі плями
Моя любов розподіля між нами.

Розлуки час — зимою був мені,
Хоч рік сягав лише свого полудня.
Який туман, які похмурі дні,
Яке спустошення і холод грудня!

Скінчилось літо, і за ним услід
Ступає осінь в золотій короні,
Несучи важко в благодатнім лоні
Свої дари — землі дозрілий плід.

Та всі дари і всі плоди на світі —
Мов сироти без матері в сім'ї.
Нема тебе — і мовкнуть солов'ї
В кущах троянд, в зеленом верхів'ї.

А там, де й чуть синички вбогий свист,
Зими злякавшись, тріпоче лист.

Ми розійшлись, коли будили весну
Давінького травня сурми голосні,
І лик Сатурна крізь глибинь небесну
Всміхавсь назустріч молодій весні.

Та солов'ї і пахоці конвалій,
Принади всі воскреслої землі
Не вабили мене. Як уві млі,
Тягнувся час в байдужості тривалій.

Бо і троянд палаючі вогні,
І найніжніша білина лілеї —
Лиця ясного милої мові
Ніяк не можуть замінити мені.

Без тебе чари пишної природи
Здавались тінню лиш твоєї вроди.

Я докоряв фіалці у маю:
«Злодійко чарівна, фіалко рання,
У пахощах твоїх я без вагання
Коханої дихання впізнаю».

Твое волосся в бруньці майорану,
А ніжні руки — в білині лілей.
Троянда ця від сорому багряна,
А та побліднула. За злочин цей,

За це привласнення краси твоєї,
Що розцвіла на грудях і устах,
Злодіям гинути, хробак поб'є їх,
Чуже добро поточить він упрах.

Весною квітів бачив я немало,
І кожне зілля в тебе щось украло.

Лукава музо, де пісні твої —
Земній красі заслужені похвали?
Чи племінь твій нездарні шахраї
Для од своїх нікчемних заховали?

Прийди і слово дай і дай снаги,
Щоб у пориві творчої нестями,
Увівши в слів гранітні береги,
Стихію вроди вславити піснями.

Проснись, ледача, в любе глянь лице,
Коли з косою час на нього йтиме,
Тавруй лихих грабіжників за це,
Суддею стань і месником над ними.

Відбивши наступ грізного часу,
Нетлінним словом відтвори красу.

Чому ти, музо, ледарко недбала,
Красі і правді гинути даєш?
Таж ти була б звеличеною теж,
Коли б мою кохану оспівала.

Чи, може, ти на глу́м відповіси,
Що правді чистій зайві всі похвали,
Що приоздоблення — не для краси,
Що фарби вроду б тільки зіпсували?

Та цим не виправдаєш німоти,—
Тобі одній вести належить вроду
Через тобою зведені мости
Пад сном могил і забуттям народу.

Нехай такою ж і в далекі дні
Вона сягне через твої пісні.

Зроста любов моя, всякчас нова,—
Люблю ніжніше, мовчки, до нестями.
Торгує той дрібними почуттями,
Хто серце всім на показ відкрива.

В весняну пору нашої любові
Тебе прославили мої пісні,—
Так соловей співа на честь весні,
Та влітку мовкне спів його в діброві.

Не гаснуть чари весняного саду,
Як мовкне голос ніжного співця.
Коли той спів лунає без кінця,
Набридне він, утративши принаду.

Тому на певний час умовк і я,
Щоб пісня не набриднула моя.

Убогих муз убогий марпотрат,
Не маю фарби, гідної сюжету:
Без всіх прикрас нужденного сонету
Лице твоє прекрасніше стократ.

Не дорікай, що не пишу ні слова,—
Поглянь у дзеркало й побачиш ти,
Що всі слова мої — лише полова,
В якій краси твоєї не знайти.

То ж чи не гріх прекрасне прикрашати,
Як сонце кутати в запону хмар.
Обкрадуть лиш природи щедрий дар
Моїх рядків занадто вбогі шати.

Ні! Не вмістить мені в слова все те,
Що дзеркало віддасть тобі просте.

Рокам краси твоєї не здолати,
Такою ж ти була, як стрілись ми.
З того часу холодні три зими
Лісів золочені вірвали шати.

Спалили тричі у своїм горні
Три осені вбрання весни зелене.
Проте здавсь і тепер для мене
Такою ж ти, як і в далекі дні.

Як стрілка, що незримо йде на вежі,
Карбуючи години в темі ночей,
Так непомітно для моїх очей
Твоя краса лишає давні межі.

Дух ув'ядання не страшний тепер,—
Коли ти народилась, він помер.

Не ідолопоклонство ця любов.
Об'єкт моїх захоплень — не ікона.
Хоч їй одній, про неї знов і знов
Мій тихий вірш,— моя жага бездонна.

Любов моя — вірніша кожний день,
І в правді, в сталості її прикмета,
Тому вона, одна вона лишень
У кожному рядку мого сонета.

Краса, добро і честь — в рядках моїх,
Краса, добро і честь — пісень основа.
На всі лади відмінюючи їх,
Влучнішого я не знаходив слова.

В тобі добро, краса і честь зійшлись,
Які жили роз'єднано колись.

Коли в літописах померклих днів
Стрічаю описи облич вродливих,
Божественній красі натхненний спів
На честь жінок і лицарів поштивих,

Палкі слова про осіяну вроду,
Врочистий гімн устам, очам, бровам,—
Упевнююсь, що в той пісенний храм
Ти увійшла, як у свою господу.

Провидженням були тобі похвали
Співців, що мріяли про твій прихід.
Тебе провидячи, вони як слід
Краси у давнину не оспівали.

А ми, кому явилась нині ти,
Зпімівши, слів не можемо знайти.

І страх мій власний, і землі пророки,
Що снуть майбутнім, скритим уві млі,
Неправду вирекли, сказавши, доки
Моїй любові жити на землі.

І смертний місяць, віщуні зухвалі,
Своє затемнення вже пережив,
Надія знов звелась на п'єдесталі,
І мир несе цвітіння для олив.

В моїх рядках по смерті ми воскреснем,
І смерть не роз'єднає нас. Вона
З косою йде на дикі племена,
І їм страшна, німим і безсловесним.

Твій пам'ятник з моїх натхненних слів
Переживе гробниці королів.

Усе вже я про тебе розповів,
На що мій дух спромігся й слово щире.
Що віднайду, яких докину слів
До образу твого, ясний кумире?

Нема нічого вже. Та знов і знов
Я від кінця вертаюсь до прологу
І словом древнім, як молитву богу,
Щодня тобі співаю про любов.

І ті слова в новій любові й досі
Звучать покійно на новий мотив.
Любов не бачить сивини в волоссі,
Навіки взявши старість в наймити.

Приходиш ти, любове, гостю любий,
Як вигляд наш твою віщує згубу.

О, не кажи, що я у фальш запав,
Що мій вогонь на віддалі вже гасне.
Таж я себе з собою роз'єднав,
Тобі в заклад віддавши серце власне.

Ти — мій притулок, радісний завжди.
Відходив я. Не змінений роками,
Вертався знов, приносячи води,
Яка щораз мої змивала плями.

Якби вмщав я всі гріхи земні,
То навіть і тоді лише одна ти
Своїм наближенням, повір мені,
Змогла б мої пороки подолати.

В ніщо цей світ без тебе ставлю я,
Моя трояндо, радосте моя.

О леле, правда. Вештався я блазнем
І в ницості поганив почуття,
Топтав, низотно торгував не раз ним
Без жодного жалю і каяття.

Так. Правди не стрічав, лиш незугарне
Її зображення криве — на сміх.
Та не пішов мій сказ отой намарне:
Я досвідом дійшов — ти краща всіх.

Тепер по всьому вже. Змикаю коло.
І досвідів нових не прагну я.
Лиш ти одна. І сяєво навколо,
Межо стремлінь, свята жаго моя.

То ж хай сягне моя любов бездонна
До неба чистого — до твого лона.

Йй дорікай, моїй злочинній долі,
Богині, винній у моїх гріхах,—
Це жебрав я з її лихої волі
На людних стовпицах і на шляхах.

Мій труд тавром ліг на мою істоту,
Як знак ганьби на чоло байстрюка.
Я ремеслом позначений достоту,
Як чорна сажотрусова рука.

Допоможи мені позбутись бруду,
Гіркотою зцілитись від хвороб.
Гірке гірким вважати я не буду,
Яке вже покарапня не було б.

Твої ласки серце прагне, цєбто,—
Єдиних ліків за його рецептом.

Твоя любов стира з мого чола
Тавро, що брехні випекли жорстокі.
Ну й що мені і осуд, і хвала,
Зломовності та наклепів потоки!

Лиш тільки ти — мій світ і трибунал,
Що властен суд чинити наді мною.
І не сягне лукавий світ ганьбою
Моїх чуттів, закутих у метал.

В пекельне дно я наклепи спровадив
Тих нищих голосів, що скрізь гули,
Я став глухий, як до сичання гадів,
До підлих лестоців і до хули.

Понад усе — твоя любов незмінна,
А цілий світ — пустеля безгомінна.

Розставшись, ввійшов я в себе оком,
А те, яким тримаються доріг,
Поволі спігне, вражене пороком,
Хоч зримих змін ніхто б не спостеріг.

Ані пташок, ані трави зображень
Моєму серцю не віддасть воно,
Тому й душа не має певних вражень
Від тих речей, що знала їх давно.

Вродливці пишні чи гидкі потвори,
Прекрасні горлиці чи вороння,
Чи день, чи ніч, верхів'я гір, чи море,—
До тебе всіх душа моя рівня.

Це, вражений краси твоєї дивом,
Мій вірний дух тепер став неправдивим.

Чи це тебе прийнявши, мов корону,
П'ю лестоці — трутизну королів?
Чи зір мій ще тримає оборону,
Чи від твого відьомства опалів —

Твоїх алхімії похопив науку
І творить янголів з гримучих змій
Та всякій нечисті, що йде під руку,
Малює образ неповторний твій?

Ні, перший здогад: лестоці у зорі.
І їх слива мій дух — король сліпий.
А зір, знавець смаків, дав напій,
Якого прагне повелитель хворий.

Гріх зменшиться, як там трутизна є,
Зір готував — за те ж він перший п'є.

Збрехав мій вірш, колись тобі сказавши:
«Моїй любові нікуди рости».
Я думав — ріст її спинивсь назавше,
Найбільшої сягнувши висоти.

Час нищить честь, вбива красу кохану,
Несучи нам мільйони перемін,
І чисті душі він веде в оману,
І королів веде на плаху він.

Я вірив лиш у щастя нетривале,
Упевнившись в несталості буття.
Та як я смів казати колись зухвало:
«Не може бути сильнішого чуття?»

Моя любов подібна до дитяти,
То ж як я міг життя її утяти?

Не буду я чинити перешкоди
Єднанню двох сердець. То не любов,
Що розцвіта залежно від нагоди
І на віддаленні згасає знов.

Любов — над бурі зведений маяк,
Що кораблям шле промені надії,
Це — зірка провідна, яку моряк
Благословляє в навісній стихії.

Любов — не блазень у руках часу,
Що тне серпом своїм троянди свіжі —
І щік, і уст незайману красу.
Той серп любові справжньої не ріже.

Як це брехня — я віршів не писав,
І ще ніхто на світі не кохав.

Суди мене, що був скупий у всьому,
Твоїм щедротам загубивши лік,
Що занедбав стежки до твого дому,
З яким душею зв'язаний навек,

Що на любов тобі належним правом
З чужими я ділитися посмів,
Своїм вітрилам дозволяв лукавим
Нести мене до інших берегів,

Бичуй мене, кляни мою сваволю,
Моїх пороків непротимий гріх,
Карай мене судом очей своїх,
Лише презирством не сирчинюю болю!

Суди мене, злочинного стократ,
Твоя любов — мій добрий адвокат.

Ми вдаємось до гострої приправи,
Щоб гіркотою розпалити смак,
Аби збудить нудоту, п'ємо трави
І від недуг лікуємося так.

Твоїх розкошів я любовних повен,
Задумав теж зажити гіркоти;
Собі вигідних прагнучи умовин,
Отак, без видимих причин злягти.

Від вигадок любовних і лукавих —
Від лікувань того, чого нема,
Хворобам я уліг, що уникав їх.
І ліки п'ю уже не жартома.

Та зрозумів я: в ліках тих трутизна
Болящому, що вроду твою визнав.

Яким питвом з отруйних сліз сирени —
Пекельним варивом — упився я:
То блиск надій, то розпачу змія,
То зникла ти, то знову біля мене!

Який вчинив я непростимий гріх,
Що всі тортури змушений терпіти!
Який вогонь торкнувсь очей моїх
І спорожнив запалені орбіти!

Благословенне зло, коли від зла
Стає миліше нам усе прекрасне,
І та любов, що знищена була,
Розцвівши знов, ніколи не погасне.

Шкода мені на горе нарікати,—
Від нього більше зиску, ніж утрати.

Твоїм знуцанням тішу нині душу.
Впізнавши сам оту гірку печаль,
За власний блуд благать я плахи мушу,
Як маю серце, а не куту сталь.

Коли й тебе гріхами так уразив,
Як ти мене, — о серце, розколись!
Чи я, тиран, забув про ті образи,
Що їх від тебе зазнавав колись?

Нехай та ніч, печальна і найдовша,
Мої страждання нагада мені,
Щоб, каяття бальзам я віднайшовши,
Зцілив тебе, як ти мене в ті дні.

І я і ти — вчинили блуд по разу:
Тепер взаємну вибачмо образу.

Ліпш бути злим, ніж виглядять на злого,
Впокорившись обмовам навісним.
О суд очей чужих! Як нам із ним
Погодитись нелегко, їй же богу.

Чи б міг фальшивий зір дінити в скарб
Мій серця жар? Здолав його б донести
Шпигунський набрід, що кладе на карб
Мені все те, за що я годен честі?

Я — отакий, як бач. Ганьбить мене —
Це міряти на свій аршин пігмеям.
Та я ж високий як на них. Бігме їм
Це не з руки. А хто мене зігпе?

На грішника — то всі, і навіть діти,
В смолі пекельній мусили б сидіти.

Чи б міг дарунок твій на незабудь
Мені любовну пам'ять замінити?
З лиця землі колись роки зітруть
Гучних митців полотна знамениті.

Та в мого серця пам'яті живій
Твій образ житиме, не знавши тліну,
Аж доки серце, доки мозок мій
І доки сам безпам'ятно не згину.

Твоїх чуттів не передасть папір
І пам'яті не збереже про тебе,—
То ж тільки серцеві мойому вір,
А в знаках пам'ятних нема потреби.

Для пам'яті ж тримати опертя —
То визнати можливість забуття.

Не тішся, часе, що мене схилив;
Нові твої і піраміди, й храми
Це — давнина, в якій немає див,—
Нове вбрання з старими вже латками.

Наш вік — малий. Здається через те
Старий той одяг нині — як новий нам.
Ми віримо, що з наших рук росте
Все, взяте нами в прадідів у винайм.

Не йму тобі я віри, не вража
Сучасне і минуле, та й не диво:
Твої ж літописи й архіви — лжа,
Яку ти нам відновлюєш хапливо.

Я зневажаю час і зміни всі,
На вірність присягаючи красі.

Була б моя любов дитям нагоди,
Чи долі байстрюком, гріхом батьків,
То місце б їй примхливий час находив
Серед квіток або між будяків.

Не з волі примх вона зросла на подив,
То й не впаде від підлих язиків.
Що їй вимога нетривкої моди?
Що їй часу прихильність або гнів?

На неї вже погрозами не вплине
Винаймувач короткої хвилини.
Звелась вона, незрушна, як гора,

Пад спеки злі, над зливи і пороші,—
Ви в цьому свідки, тлуми скомороші,
Для зла живі й померлі для добра.

Тримать над головою балдахін,
Щоб зовнішню явить тобі шанобу?
Чи класти підмурівок вічних стін,
Що й кілька літ не вистоять на пробу?

Лакуза суетний, ловець чинів,
Втрачає честь у прагненні пошани.
Забувши хліб, чого б він не вчинив
За ласощі, химерні марципани?

Душі твоєї бранець і слуга,
Я тільки про твою прихильність мріяв.
Прийми ж малий мій дар як щирий вияв
Палких чуттів, владарко дорога.

Геть, злий обмовнику, дрібний пігмею,
Не властен ти над чистою душею!

Крилатий хлопче, що в руках затис
Мірило часу і разючий спис,

З ущербу ти ростеш. З твоєї ж волі
Ми любим, в'янемо і мрем поволі.

Але Природа, владарка руїн,
Гальмує твій і завертає плин.

Вона тебе трима лише для того,
Щоб Час губить, глумитися із нього.

Але тремти: бо для забави ти,
Вона не владна вік тебе нести;

Надійде час — не сподівайсь пощади:
Віддасть тебе свого спокою ради.

Колись чорнявих гарними не звали,
Хоча б вони були взірцем краси.
Оганьблено красу в нові часи,
Прекрасне вже доходить до розвалу.

А все бридке, удавшись до фарб,
Міняє лик усупереч природі.
І гине, відданий на жертву моді,
Бездомної краси великий скарб.

Тому твої і очі, і волосся —
Мов чорна ніч. У них відбився сум.
Вони по вроді, кинутій на глум,
Той колір чорний, мов жалобу, носять.

І личить так тобі жалоба та,
Що визнана за вроду чорнота.

Дивлюся, як, о музико моя,
Ладів твоїх торкнуться руки милі,
Даючи їхній металічній силі
Високий лад. В ту мить так заздрю я

Украденому щастю плигунів,
Що в захваті твої цілують руки.
І клавішів я слухаючи звуки,
Обурений зухвальством, червонів.

З танцюючими зграбними ладами
Я часто помінятися б хотів,
Щоб тільки міг на місці тих ладів
До уст твоїх торкатися устами.

Ах, ті зухвальці крадуть неспроста —
Лиши їм пальці, дай мені уста.

О хтивосте, що гониш плоть у сказ,
Страшний нищителю душі слабої,
Джерело лжі, і підступу, й розбою,
Тупа, сліпа й жорстока воднораз.

Вгамована — ти збудниця відраз,
Та надиш знов і знов п'яниш собою.
І вже не знайде любого спокою,
Хто на приману попадеться раз.

Безтямна ти в жадобі й посіданні.
У всьому крайнощі: при гамуванні —
Ти солод болісний, блаженна мить,

А там — розпука і тягар покути.
Світ знає це. Не зна, як обминуть
Небесний рай, що нас до пекла мчить.

Її очей до сонця не рівняли,
Корал ніжніший за її уста,
Не білосніжні пліч її овали,
Мов з дроту чорного, коса густа.

Троянд багато зустрічав я всюди,
Та на її обличчі не стрічав,
І дише так вона, як дишуть люди,—
А не конвалії між диких трав.

І голосу рівнять її не треба
До музики, милішої мені,
Не знаю про ходу богинь із неба,
А кроки милої — цілком земні.

Ї все ж вона — найкраща поміж тими,
Що славлені похвалами пустими.

Ти деспотична, з серцем кам'яним,
Як всі красуні, пишні й гордовиті,
Бо знаєш добре — ти мій скарб, і ним
Я дорожу понад усе на світі.

Та що мені розмови й поговорі!
Що ти смуглява — й слухати не стану.
Нехай! Та серцю я скажу: — Не вір
Чужим очам, заведеним в оману.

Щоб впевнити себе і очі ті,
Щоб і своїм очам не йняти віри,
Я ладен присягнути на хресті,
Що сніг чорніший від твоєї шкіри.

Та не смугляве милої чоло,
А чорні вчинки — лиха джерело.

О любі очі, жалісливі свідки
Моїх страждань! Одягши чорний стрій.
Вони твого зреклися серця, звідки
Облудний злочин розпочався твій.

Не красить так чола блідого сходу
Проміння сонячне в ранковій млі,
І срібний диск — світило небозводу —
Не може так оздобити землі,

Як траур цей твое лице квітчає...
Коли б твое і серце по мені,
Без жалощів покинутім в одчаї,
Також вбрання носило жалібні,—

Поклявся б я, що врода зроду чорна,
А що не чорне, те повік цотворне.

Будь серце прокляте, що розіп'яло
Мене і друга на однім хресті,—
Четвертувать тобі одного мало,
Ти й друга кинула на муки ті.

Вже завдало, в полон узявши нас,
Потрійних мук твоє лукаве око:
Себе, мене і друга водночас
З моїх грудей ти вирвала жорстоко.

Помилуй друга, зжалься хоч над ним.
Потрапивши як бранець до острогу,
Я власне серце дам тобі за нього
І біля друга стану вартовим.

Воляння марні! Я в тюрмі закутий,
Тут все моє зі мною мусить бути.

Тепер довідне знаю: так, він — твій.
На пропад я — в заклад твоїй сваволі —
Даю себе, щоб другий образ мій
Мені на втіху вирвався з неволі.

Ти ж — загребуца, й не втекти йому,
Та й він — терплячий, прагне тих кайданів.
Він, вексель підписавши, мною даний,
Сам розділив із боржником тюрму.

Твоє, лихварко, серце неситиме,—
Ти правиш борг за продану красу.
З-за мене друг тепер оце неситиме
Ярмо важке, що я його несучу.

Він дав себе мого визволу ради,
Сплатив мій борг, мені ж нема пощади.

Авжеж, волити волі всі ми вільні,—
То ж Вілля мати серцеві не гріх.
Нехай же вічно буде тільки Вілль в нім
Додачею до всіх волінь твоїх.

Чи ти, чиїх волінь безмежна сила,
Не вволиш волі — хай волає Вілль?
Чи, може, іншим серця ти вділила
І вільно Вілля витиснуть відтіль?

Везмежне море до свого привілля
Прийма й дощі в солоне лоно хвиль.
То ж будь і ти прихильніша до Вілля
І власну волю увелич на «Вілль».

Не відмовляй мені і серцем смілим
Вінчай усі свої воління Віллем!

Як видавсь я душі твоїй немилим,
Заприсягни нечулій і слішій,
Що звусь я Волею, Волінням, Віллем,
То й маю залишатися при ній.

Доповнивши твого чуття скарбницю,
В числі волінь твоїх хай буде й Вілль.
Не важить там нічого одиниця,
Де множество зійшлося звідусіль.

Хай буде в велелюднім тлумі тому
Вілль, мов кукіль серед поживних зіль,
Аби в очах лишень і в серці твоєму
Щось важив той малопримітний Вілль.

Люби лиш волю — й перед світом цілим
Мене любитимеш, бо звусь я Віллем.

Сліпа любов затьмарила мій зір,
І те, що бачу,— вже мені незримо:
Краса, позбавлена і фальші й гриму,
В моїх очах — недосконалий твір.

Скувала якоря любов облудна
Моїм очам, і серце мимохить
Приковане на якорі стоїть
В затоці тій, де є ще й інші судна.

Як серце гавань гомінливу ту
Могло вважати затишком від бурі?
Мій зір скривав і бруд, і суєту,
Прикрашуючи береги похмури.

Я правди вже не бачу довгі дні,
І душу облягла чума брехні.

Коли в правдивості клянешся ти,
Я, навіть бачачи неправду, вірю,
Щоб тільки у очах твоїх пройти
За підлітка, ще скромного надміру.

Даремно вірить лестоцям пустим,
Адже мій вік усяк прекрасно знає.
Та фальш беру за правду я, між тим,
І щирості між нас обох немає.

Не скажеш ти, що обманула знов,
Та і мені свій вік признати сором.
У парі йдуть лукавство і любов,—
Ми про літа в коханні не говорим.

Так я брешу тобі, а ти мені,
І кожен задоволений з брехні.

Не спонукай мене, щоб я твою
Виправдував неправду і образу.
Убий мене безжалісно й відразу
Без хитрощів, в одкритому бою.

Скажи, що іншу ти любов зустріла,
Лише очей від мене не ховай.
Хай твого погляду убивчі стріли
Мене, беззбройного, разять. Нехай!

Твоїх очей мені вже сила znana:
Блаженство в них з трутизною злилось.
І, може, їх відводиш ти, кохана,
Щоб ними вбити іншого когось.

Не треба жалоців. Хай любі очі
Мене уб'ють — я смерть прийму охоче.

Розумна будь, наскільки ти жорстока,
Зневагою не ятри мук німих,
Бо туга вирветься моя глибока,
Як тільки знайдуться слова для них.

Коли й не любиш, ошукай в коханні
І ласкою зміни жорстокий гнів.
Так хворий в лікаря у дні останні
Надій благає поглядом без слів.

В розпуку впавши, в божевільнім стані
Сказати можу те, чого не слід.
І наклепи, низькі та безпідставні,
Підхопить радісно зломовний світ.

Щоб цього не дійти, криви душею,—
Здавайся хоч із вигляду моєю.

Мій зір тебе не любить, далебі,
Усякого набачившись пороку.
То серце любить і не вірить оку,
Сто сотень вад не бачивши в тобі.

Ні голос твій, не надто милий вуху,
Ні дотик ніжний, пахощі і смак
Не владні затагнуть мене ніяк
На учту зору, доторку і слуху.

І навіть всім п'ятьом моїм чуттям
Не визволити серця із неволі,—
Воно, як раб, твоїй покірне волі,
За усміх твій платитиме життям.

Та вже хоч тим у вигрaші я буду,
Що ти — мій гріх — даєш мене до суду.

Любов — мій гріх, твоя ж чеснота — гнів.
Гнів на мій гріх, на ті любовні квіти.
Та зваж пороки наші, щоб узріти,
Що я на докір твій не заслужив.

А годен я докорів і образ,—
То вже ж не з уст, які, запавши в нестям,
Уже споганили себе не раз
Ламанням слів, брехнею і безчестям.

Законно це,— мене і не вражає,
Що ти когось, а я тебе люблю.
Сій жаль в душі своїй. З його врожаєм
Діждеш і ти від іншого жалю.

Отямсь, безжалісна й несамовита,
Бо власним будеш прикладом побита.

Буває іноді, щоб упіймати
Шкідливу курку там, чи то курча,
Дитину опуска додолу мати
І тільки й думає про втікача.

Дитя волає, щоб вернулась мати,
Вмивається невтішними слізьми.
Дихнути ж мамі не дає пернате,
Під самим носом тріпає крильми.

Так мчиш і ти за мрією в погоні,
Надіючись впіймать її колись.
Я ж простягаю, мов дитя, долоні:
— Не покидай, кохана, повернись!

Хай воля вволиться твоя,— волаю,—
Лиш не давай загинути з одчаю.

Прийшли мені на горе і на страх.
Любові дві в супутники щоденні.
Юнак блакитноокий — добрий геній,
І жінка — демон з мороком в очах.

Щоб мою душу в пекло заманити,
Збиває демон ангела на гріх
І хоче силою очей своїх
Слугу небес дияволом зробити.

Та я не впевнений, чи янгол мій
Зберіг незайманість, чи вже пропащий,
Він друг мені, то ж завжди він при ній,
За крок один від пеклової пащі.

І я живу й чекаю кожну мить,
Що праведник до пекла полетить.

«Ненавиджу» — убивче слово
Із уст вірвалося її.
Я остовпів, немов раптово
Торкнувсь гримучої змії.

Та спочуття найшовши скоро,
Вона притримала язик,
Який давно мені навик
Шептать і ніжності, й докори.

«Ненавиджу» — та милі очі
Змінили раптом зір гнівний,
Так день погідний та ясний
Зміня грозову пору ночі.

«Так, я ненавиджу...— І враз
Вона докінчила: — ...не вас».

Душе, що мешкаєш в гріховній глині,
Ти, суеті віддавши в полон,
Скарби глибинні марно тратиш нині
На позолоту зовнішніх колон.

Пощо великі кошти віддаєм ці
На розкіш нетривалого житла,
Щоб хробаки, пишноти спадкоємці,
Добро твоє сточили все дотла?

Душе моя, виконуй ту роботу,
Що перед внуком виправдає нас.
Не дбаючи про зверхню позолоту,
У вічності купуй безсмертя час.

І смерть помре, а ти в простій одежі
Підеш в віки, часу зламавши межі.

Моя любов — пропасниця. Вона
В жадабі прагне лиш того напою,
Якого випивши колись до дна,
На все життя осталася слабою.

Мій розум-лікар лікував любов,
Вона ж відмовилась приймати лікп.
А він розгнівався і геть пішов,
Страждать мене покинувши навіки.

Без нагляду, у відчаї страшнім
Я день і ніч метаюся в нестямі,
І, розумом покинуті моїм,
Слова і мислі бродять манівцями.

Я ж присягав, знесилений украй,
Що пекла морок — найсвітліший рай

О, як любов затьмарила мій зір,
Що викривля і явища, і речі.
Чи зриму річ фальшує глузд старечий,
Волаючи очам моїм «не вір»?

Як гарне те, що до вподоби оку,—
Чому весь світ запевнює, що ні?
А дійсно — ні, то визнать слід мені:
Любовний зір недобача пороку.

Що діяти? Незрячий погляд мій
Ошукують любовних сліз потоки.
Отак бува сліпим і сонце, доки
Заховане у хмарі дощовій.

Любове зла, ти шлеш мені полуду,
Щоб за слізьми я не розгледів бруду.

Я не люблю тебе? Жорстока ти!
Коли б чуття мої уже згоріли,
Чи б міг з тобою я на себе йти,
З твоїх бійниць метать на себе стріли?

Чи з ворогом твоїм дружить я смів,
Любив того, на кого мавш око?
Як ти до мене виявляла гнів,
Чи я себе не бичував жорстоко?

Яка з моїх заслуг собі взяла б
У тебе службу вірну — за образу?
Твоїх пороків я слухняний раб,
На все ладеє з очей твоїх наказу.

Ненавидь, любя,— смак пізнав я твій:
Ти любиш зрячих, я ж давно сліпий.

Хто, кволий, сил тобі вділив таких,
Що полонить людські серця змогла ти?
Мої ти очі змушуєш брехати,
Що світлий день — затьмарений для них.

Чому так до лица тобі пороки,
І навіть вчинений тобою гріх
Мені чеснотою здається, доки
Тебе не виправда в очах моїх?

Чому — тим краща ти в мовму вірші,
Чим більший гріх знаходжу я в тобі?
Хай я люблю ненависне юрбі,
Ти честі не уймай мені, як інші.

До грішниці росте любов моя,—
Тим вартий більшої любові я.

Кохання юне — то й не зна сумління,
Хоч, певна річ, воно любові плід.
Тож вад моїх чіпать тобі не слід,—
Це твій порок у мене вріс корінням.

Бо зрадиш ти — безчестю віддаю
Я дух шляхетний на догоду плоті.
І душу вмить осквернену мою
Купає плоть в гріховному болоті.

Від імені твого, твоїх приваб
Та плоть тремтить і цілється на здобич.
Вона за щастя має, наче раб,
За тебе стать і згинуть пообіч.

По совісті, повір, моя ти любо,
Любов'ю зву цю боротьбу і згубу.

Я кривоприсягаю вже давно,
Але і ти зламала клятву двічі:
Ти і мені брехню говориш в вічі,
І честь подружню топчеш у багно.

Та за подвійну зраду і наругу
Я докорять тобі не маю прав,
Бо й сам не першу, може, і не другу,
А соту вже присягу я зламав:

Я присягався у твоїй чесноті,
У вірності й правдивості колись.
Я власні очі засліпив, щоб проти
Поруганої істини клястись.

Глумивсь я з правди, клявся проти неї,
Свої уста споганивши брехнею.

Заснув Амур, тримавши смолоскипа;
Одна з дівчат Діаниних тоді
Взяла вогонь, що з рук Амура випав,
Та й погасила нишком у воді.

Вогнем любовним у долині гаю
Нагрілось раптом зимне джерело
І від недуг болящим помагає,
Бо дивний чар навіки зберегло.

Ту головешку запаливши знову
З очей моєї милої, хлоп'я
Грудей моїх торкнулося. В діброву
Ходив купатися даремно я.

Бо купіль та зціля мої недуги,
В якій божок вогню дістав удруге.

Божок кохання задрімав колись,
Поклавши обіч смолоскипа свого,
А німфи, те помітивши, знялись
І потайки наблизились до нього.

Одна із них схопила той вогонь,
Який серцям спричинював знемогу,
І в зимний струмінь кинувши його,
Тим обезброїла неждано бога.

Вогнем нагрівшись, вода тоді
Коханцям рани гоїла глибокі.
І я не раз купавсь у тій воді,
Щоб серцю втрачений вернути спокій.

Любовний племінь воду підігрів,
Вода ж не остудила почуттів.

ПРИМІТКИ

Сонети Шекспір написав між 1592—1598 роками. Про це свідчить близькість стилю їх до стилю інших творів, писаних у 1593—1595 роках (поєми «Венера і Адоніс», «Лукреція», п'єси «Два веронці», «Марні зусилля любові», «Ромео і Джульєтта»). Та можливо, що окремі сонети були створені раніше і пізніше цього часу.

Вперше надрукував їх без відома автора в 1609 році видавець Томас Торп. Сам автор не брав участі у виданні і тому в розміщенні сонетів немає певної послідовності, певної логічної стрункості.

За життя Шекспіра сонети більш не виходили. Тільки через 24 роки після смерті автора, в 1640 році, сонети були включені в збірник «Поєми». Видавець Джон Бенсон досить вільно повівся з текстом: вісім сонетів було просто викинуто з циклу, порядок творів порушений; сонети, адресовані до друга, відредатовані так, що їх можна вважати присвяченими жінці.

Хоч у виданні 1609 року порядок сонетів теж довільний, проте для перекладів оригіналом вважається цей першодрукований текст. Дослідники творчості Шекспіра (між іншим, і А. Анікст) вбачають у циклі сонетів такий поділ на тематичні групи:

- А. Сонети, присвячені другові: 1—126.
 - 1. Оспівування друга: 1— 26.
 - 2. Випробовування дружби: 27— 99.
 - а) Їркість розлуки: 27— 32.
 - б) Перше розчарування в другові: 33— 42.
 - в) Туга і побоювання: 43— 55.

- г) Зростаюче відчуження
і меланхолія: 56 — 75.
- д) Суперництво і ревність
до інших поетів: 76 — 96.
- е) «Зима» розлуки: 97 — 99.
3. Триумф поновленої
дружби: 100 — 126.
- Б. Сонети, присвячені «смуг-
лявій леді»: 127 — 152.
- В. Висновок — радість і краса
любіві: 153 — 154.

Сонет 26

Зміст сонета подібний до змісту присвяти поеми «Лукреція» графові Саутгемптону. На цій підставі з'явилось багато припущень, що саме граф Саутгемптон і є тією особою, якій присвячено «Сонети».

Сонет 44.

В основі сонета віра в те, що людина створена з чотирьох елементів (стихій): вогню, повітря (вищі елементи), землі і води (нижчі елементи).

Сонет 53

А д о н і с — у стародавніх греків бог умирання і оживання природи, прекрасний юнак, коханий богині любові Афродіти.

Г е л е н а — за грецькою міфологією дочка Зевса і Леди, славилась своєю красою, звідки й її ім'я — Гелена Прекрасна.

Сонет 68

Поет говорить про моду на фальшиві зачіски з чужого білого волосся. Таке волосся зрізали навіть у померлих. Цим поет і обурюється.

Сонет 77

Висловлювалося припущення (Е. Мелон), що цей сонет супроводив подаровану Шекспіром своєму другу записну книжку.

Сонет 80

«Я кий поет...» — Серед дослідників немає одностайної думки, хто був той поет-суперник, про якого йде мова у цьому і дальших сонетах. Більшість вважає, що це Джордж Чепмен (1559—1634), перекладач «Іліади» і драматург.

Сонет 99

В оригіналі вірш має 15 рядків. У перекладі додержано форми сонета.

Сонет 126

У перекладі збережена незвична форма цього сонета: рими парні і 12 рядків тексту.

Сонет 127

«Колись чорнявих гарними не звали...» — В часи Шекспіра неодмінною ознакою краси вважалося біле волосся.

Сонети 135—136

Ці два сонети являють найтрудніший випадок перекладу — відтворення каламбурів. В оригіналі гра слів побудована на скороченому імені «Will» (від «William» — «Уільям») і слова «will» — бажати, хотіти, воля, веління. Перекладач знайшов у лексиці української мови багатий матеріал для перекладу каламбурів.

Сонет 145

В оригіналі — восьмискладові рядки. У перекладі сонет відтворено чотиристопним ямбом.

З М І С Т

ТАЄМНИЦЯ ШЕКСПІРОВИХ СОНЕТІВ.

Вступна стаття В. Буяльського

5

СОНЕТИ

1. «Ми пагінці плакаємо кущів...» .	31
2. «Як сорок зим, суворі й невмолимі...»	32
3. «В свічадо глянь на свій дозрілий квіт...»	33
4. «Ти, любий марнотрате, не владар...»	34
5. «Всеволодний час зродив краси вірець...»	35
6. «Не дай зимі нищівною рукою...»	36
7. «Поглянь на схід, як в сяйві благовіснім...» .	37
8. «Ти—музика, чого ж музичні звуки...»	38
9. «Чи втримує тебе від шлюбу страх...»	39
10. «Спростуй чутки, позбавлені підстав...» .	40
11. «Йдучи в ущерб, ти ростеш...» .	41
12. «Коли годинника подзвіння сонні...»	42
13. «О, не міняйся, будь же сам собою!...»	43
14. «По зорях я гадати не бажаю...»	44
15. «Коли подумаю, що мить єдина...»	45
16. «Але чому, як час почав облогу...»	46
17. «Ну, хто ж колись повірить в ці слова...»	47
18. «Рівнять тебе до літньої пори?...»	48
19. «Левині пазури притуплюй, з пащі...»	49

20.	«З природи примх — обличчя в тебе жінки...»	50
21.	«Ні, я не йду тропою віршоробів...»	51
22.	«Не вірю дзеркалу, що вже старий я...»	52
23.	«Шемов актор, що, збившись із ролі...»	53
24.	«Мій зір-митець відбив твоє лице...»	54
25.	«Нехай комусь від щедрої планети...»	55
26.	«О владарю чуттів моїх святих...»	56
27.	«Стомившись працею, чекаю ночі...»	57
28.	«Як доступитися мені спокою...»	58
29.	«Зневажений і долею, й людьми...»	59
30.	«Коли на суд безмовно-тихих дум...»	60
31.	«У тебе в грудях б'ються ті серця...»	61
32.	«Якщо ти дня діждеш, коли мені...»	62
33.	«Я часто споглядав, як сонця схід...»	63
34.	«Ти провіщала день мені погожий...»	64
35.	«Вчинивши гріх, не побивайся так...»	65
36.	«Існує двоє нас,— я визнаю...»	66
37.	«Як батькові, що старощів дійшов...»	67
38.	«Яких ще тем примхливій музі треба...»	68
39.	«Як можу я хвалить твої чесноти...»	69
40.	«Усе, мій любий, все мое візьми...»	70
41.	«На волі чиниш ти за блудом блуд...»	71
42.	«Біда — не те, що володієш нею...»	72
43.	«Заплющені найкраще бачать очі...»	73
44.	«Коли б то плоть на мисль було можливо...»	74
45.	«Проте дві інші всесвіту основи...»	75
46.	«Мій зір і серце мруть на полі бою...»	76
47.	«Мій зір із серцем підписав папір...»	77
48.	«Я старанно, готуючись в дорогу...»	78
49.	«В той час лихий (як нас він не мине)...»	79
50.	«Як важко їхати вперед мені...»	80

51. «Вперед рвучись дорогами простими...»	81
52. «Я, мов багач, що може в кожну мить...»	82
53. «З яких основ постав ти, чудодійний...»	83
54. «В оправі правди й чистоти ясної...»	84
55. «Надгробків царських мармурові плити...»	85
56. «Проснись, любове! Чи твоє жало...»	86
57. «Твій вільний раб, ладен я день при дні...»	87
58. «Хай криє бог, що дав мене в раби...»	88
59. «Якщо на світі не бува нового...»	89
60. «Як хвилі мчать на узбережну рінь...»	90
61. «Чи це з твоєї волі образ твій...»	91
62. «Гріх себелюбства — гріх моїх очей...»	92
63. «Настане час, коли мою любов...»	93
64. «Дивлюсь, як нищівна потуга літ...»	94
65. «Мідь і граніт, земля і океани...»	95
66. «Стомившись, вже смерті я благаю...»	96
67. «Ну, і чому живеш ти у гріхах...»	97
68. «Твоє лице — свічадо давніх літ...»	98
69. «Твоя частина, видима для ока...»	99
70. «Нехай ганьблять,— не маєш в тім провини...»	100
71. «Як я помру, ти довго не тужи...»	101
72. «Щоб світ тебе примусити не зміг...»	102
73. «Той місяць року бачиш ти в мені...»	103
74. «Як злий конвой — недуга і роки...»	104
75. «Моїх думок жагу втоляєш ти...»	105
76. «В піснях я не вдаюсь до новини...»	106
77. «Згасання вроди дзеркало покаже...»	107
78. «Так часто музою тебе я звав...»	108
79. «Як пив один я з твого джерела...»	109
80. «Який поет в своїм пісеннім гromі...»	110
81. «Чи я раніш тебе землі віддам...»	111

82. «Із музою мовою ти не в шлюбі...»	112
83. «Я на твоїм лиці не бачив гриму...»	113
84. «Хто годен більші висловить похвали...»	114
85. «Твою оспівують поети вроду...»	115
86. «Чи то строфа його, душі вітрила...»	116
87. «Прощай, моя короткочасна мрія...»	117
88. «Коли, свої виправдуючи зради...» .	118
89. «Скажи, що ваду у мені знайшла ти...»	119
90. «Якщо не любиш, кинь мене сьогодні...»	120
91. «Хто хвалиться своїм шляхетним родом...»	121
92. «Ну й кинь мене — найгірше учини...»	122
93. «Вважатиму, що вірна й досі ти...»	123
94. «Хто б міг чинити, а не чинить зла...»	124
95. «Ти — сляво чисте і в гріхах своїх...»	125
96. «На карб тобі кладуть— хто юнь, хто вдачу...»	126
97. «Розлуки час — зимою був мені...» .	127
98. «Ми розійшлись, коли будили весну...»	128
99. «Я докоряв фіалці у маю...»	129
100. «Лукава музо, де пісні твої...»	130
101. «Чому ти, музо, ледарко недбала...»	131
102. «Зроста любов моя, всякчас нова...»	132
103. «Убогих муз убогий марнотрат...»	133
104. «Рокам краси твоєї не здолати...»	134
105. «Не ідолопоклонство ця любов...» .	135
106. «Коли в літописах померклих днів...»	136
107. «І страх мій власний, і землі пророки...»	137
108. «Усе вже я про тебе розповів...»	138
109. «О, не кажи, що я у фальш запав...»	139
110. «О леле, правда. Вештався я блазнем...»	140

111. «Їй дорікай, моїй злочинній долі...»	141
112. «Твоя любов стирає з мого чола...»	142
113. «Розставшись, ввійшов я в себе оком...»	143
114. «Чи це тебе прийнявши, мов корону...»	144
115. «Збрехав мій вірш, колись тобі ска- завши...»	145
116. «Не буду я чинити перешкоди...»	146
117. «Суди мене, що був скупий у всьому...»	147
118. «Ми вдаємось до гострої приправи...»	148
119. «Яким питвом з отруйних сліз си- рени...»	149
120. «Твоїм знуцанням тішу нині душу...»	150
121. «Ліпш бути злим, ніж виглядати на злого...»	151
122. «Чи б міг дарунок твій на незабудь...»	152
123. «Не тішся, часе, що мене схилив...»	153
124. «Була б моя любов дитям нагоди...»	154
125. «Тримать над головою балдахін...» .	155
126. «Крилатий хлопче, що в руках затис...»	156
127. «Колись чорнявих гарними не звали...»	157
128. «Дивлюся, як, о музику моя...»	158
129. «О хтивосте, що гониш плоть у сказ...»	159
130. «Її очей до сонця не рівняли...»	160
131. «Ти деспотична, з серцем кам'яним...»	161
132. «О любі очі, жалісливі свідки...»	162
133. «Будь серце прокляте, що розіп'яло...»	163
134. «Тепер довідне знаю: так, він — твій...»	164
135. «Авжеж, волити всі ми вільні...»	165
136. «Як видався я душі твоєї немилим...»	166
137. «Сліпа любов затьмарила мій зір...»	167
138. «Коли в правдивості клянешся ти...»	168

139.	«Не спошуйай мене, щоб я твою...»	169
140.	«Розумна будь, наскільки ти жорстока...»	170
141.	«Мій зір тебе не любить, далєбі...»	171
142.	«Любов — мій гріх, твоя ж чеснота — гнів...»	172
143.	«Буває іноді, щоб упіймати...»	173
144.	«Прийшли мені на горе і на страх...»	174
145.	«Ненавиджу» — убивче слово...»	175
146.	«Душе, що мешкаєш в гріховній глині...»	176
147.	«Моя любов — пропасниця. Вона...»	177
148.	«О, як любов затьмарила мій зір...»	178
149.	«Я не люблю тебе? Жорстока ти!»	179
150.	«Хто, кволий, сил тобі вділив таких...»	180
151.	«Кохання юне — то й не зна сумління...»	181
152.	«Я кривоприсягаю вже давно...»	182
153.	«Заснув Амур, тримавши смолоскипа...»	183
154.	«Божок кохання задрімав колись...»	184
	Примітки	185

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

Сонети

(На українском языкє)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактори М. І. Ігнатенко,
Ф. Ф. Скляр
Художник В. Я. Чебанник
Художній редактор Б. Л. Тулін
Технічний редактор
Є. Ю. Зеленкова
Коректор О. Т. Супруненко

Виготовлено на Київській книж-
ковій фабриці «Жовтень» Коміте-
ту по пресі при Раді Міністрів
УРСР,
Київ, вул. Артема, 23-а.

Лінотипіст Л. Ф. Плоткін
Верстальник Р. А. Смирнова
Друкарі: Г. М. Рохберг,
Б. П. Народицький
Палітурники: П. Н. Сорока,
Ж. Н. Борисова

Здано на виробництво 25/І 1966 р.
Підписано до друку 6/IV 1966 р.
Папір машинно-крейдяний. Фор-
мат 60 × 84¹/₃₂. Фізичн. друк. арк.
6,125. Умовн. друк. арк. 5,714. Об-
ліково-видавн. арк. 4,302. Ціна
33 коп. Замовл. 557. Тираж 8000.